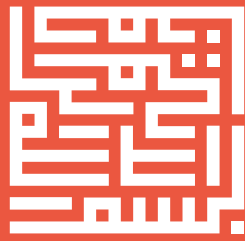

ULUSLARARASI
KUDÜS
VE
MESCİD-i AKSÂ
SEMPOZYUMU

TEBLİĞ ÖZETLERİ

ULUSLARARASI
KUDÜS
VE
MESCİD-i AKSÂ
SEMPOZYUMU
TEBLİĞ ÖZETLERİ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 2318
İLMİ ESERLER: 325

Yayına Hazırlayan: Hac ve Umre Hizmetleri Genel M¼d¼rl¼ė¼
Yayın Y¼netmeni: Doç. Dr. Fatih KURT
Koordinasyon: Adil ELZEREY
Tashih: Nafiye BAĐCI
Grafik Tasarım: G¼khan ÇAKIR

2021-06-Y-0003-2318
ISBN: 978-625-435-404-5
Eser Yayın Kurulu Kararı: 18.10.2022 - 2022/4
© Diyanet İŞleri Başkanlığı

İletişim:
Dini Yayınlar Genel M¼d¼rl¼ė¼
Tel: (0.312) 295 72 57
Faks: (0.312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Hac ve Umre Hizmetleri Genel M¼d¼rl¼ė¼
Tel: (0.312) 295 75 36-48-49
e-posta: hacegitim@diyanet.gov.tr

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	7
AÇILIŞ KONFERANSI	9
Kudüs'ün Kutsallığına İlişkin İddiaların Değerlendirilmesi.....	9

1. OTURUM

SEYAHATNAMELERDE KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ AL-QUDS AND MASJID AL- AQSA IN TRAVEL BOOKS القدس والمسجد الأقصى في أدب الرحلات (سياحت نامه)

10

Rus Yazar, Seyyah Andrey Muravyov'un Gözünden Kudüs.....	11
Bulgar Hacıların Gözüyle 19. Yüzyılda Kudüs.....	12
13 ve 14. Asır Kudüs'ünü Mağrib ve Endülüs Seyyahları Gözüyle Temâşa.....	13
El-Ayyâşî'nin Seyahatnamesi ve Eserde 17. Yüzyılda Kudüs ve Civarı	14
Balkan Müslümanları Düşüncesinde Kudüs ve Mescid-i Aksâ Tasavvuru ve Önemi	15

2. OTURUM

İSLAMİ DÖNEMDE KUDÜS AL- QUDS IN THE ISLAMIC PERIOD

16

القدس في العصر الإسلامي

Emevî Halifesi Abdülmelik B. Mervân'ın Kudüs'ü Hac Merkezine Dönüştürdüğüne Dair Ya'Kübî Rivayetinin Tenkidi	17
Selçukluların Kudüs Hakimiyeti.....	19
XVI. Asır Kudüs Sancağı'nda Memlûk Sultanlarına Ait Vakıflar	21

3. OTURUM

KUDÜS'TE İSLAM MİRASI ISLAMIC HERITAGE IN AL- QUDS

التراث الإسلامي في القدس

22

Osmanlı Dönemi'nde Kudüs'ün Şehir Dokusunun Korunmasına Dair Yapılan Çalışmalara Birkaç Örnek.....	23
İlk Haremeyn Evkâf Nâzırı Mehmed Ağa'nın Kudüs'e Yönlendirdiği Vakıfları.....	24
Kurban Kayası, Haceri Muallak, Kubbet'üs Sahra	25
Mescid-i Aksâ İslam Eserleri Müzesi ve İslâm Sanatları Bakımından Önemi.....	26
Klâsik Üslûbu Devam Ettiren Son Dönem Şairlerimizde Kudüs, Mescid-i Aksa Ve Miraç Vurgusu.....	27

4. OTURUM

İSLAM ÖNCESİ DÖNEMDE VE SEMAVİ DİNLERDE KUDÜS AL-QUDS IN THE PRE-ISLAMIC PERIOD AND IN THE CELESTIAL RELIGIONS

القدس في فترة ما قبل الإسلام والأديان السماوية

28

Kitabi Dinlerin Tarihsel Sürecinde Filistin ve Kudüs.....	29
Kudüs Ve Civarındaki Peygamber Kabirlerinin Kutsal Metinlerdeki İz Düşümleri Ve Dinî Geleneklere Yansımaları	30
Kudüs'te Latin Katolik Hıristiyanlar (19.yy.).....	31
Bir Arada Yaşama Modeli Olarak Hz. Ömer'in Kudüs Fethi ve Amannamesi	32
Abbâsî Halifesi Hârûnürreşîd Döneminde Kudüs	33

5. OTURUM

ARŞİV KAYNAKLARINDA KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ AL- QUDS AND MASJID AL- AQSA IN ARCHIVE RESOURCES

القدس والمسجد الأقصى في مصادر الأرشيف

34

Başkanlık Osmanlı Arşivi Belge ve Defter Kayıtlarında Kudüs.....	35
Sosyal Politika Meselesi Olarak Osmanlı Devletinin 19. Yy Kudüs İskân Politikası (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri Çerçevesinde)	36
Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-zünûn Adlı Eserindeki Veriler Işığında Kudüs'te İlim ve Kültür Ortamı	37
Kudüs ve Filistinlerin Problemlerinin Çözme Kapısı Olarak Türkiye'deki Arşivleri Kullanmaları(1918-1955)	38
Miladi On Yedinci Yüzyılda Kudüste Önemli Âlimler Yetiştiren Aileler	39

6. OTURUM

İLİM SANAT VE EDEBİYATTA KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ AL- QUDS AND AL- MASJID AQSA IN SCIENCE ART AND LITERATURE

القدس والمسجد الأقصى في العلم والفن والآداب

40

Divan Edebiyatında Ve Çağdaş Şiirimizde Kudüs	41
Mer'î b. Yûsuf el-Makdisî'nin Arapların ve Arap Dili'nin Üstünlüğüne Dair Görüşleri (Dönemsel Bir Okuma Denemesi)	42
Günümüz Türk Mûsikisinde Kudüs/Mescid-i Aksa Temalı Eserler	43
Müslümanlara Ve Yahudilere Göre Kudüs'te Ölmek	45

7. OTURUM

İSLAM KAYNAKLARINDA KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ AL- QUDS AND MASJID AL- AQSA IN ISLAMIC RESOURCES

القدس والمسجد الأقصى في المصادر الإسلامية

46

İsra Sûresi Özelinde Tefsir Literatüründe Kudüs ve Mescid-i Aksâ'ya Dair Düşünceler	47
Mescid-i Aksa İle İlgili Fıkhi Hükümler	48
İşgal Altındaki Mescid-i Aksâ'yı Ziyaretin Hükümü	49
Bazı Oryantalistlerin Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın Kudsiyetine Taalluk Eden Rivayetleri Mevzû Olarak Nitelemelerinin Arka Planı Üzerine	50

8. OTURUM

GÜNÜMÜZDE KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ AL- QUDS AND AL-MASJID AL- AQSA TODAY

القدس والمسجد الأقصى اليوم

52

Legal Implications of UNESCO Resolutions on al-Quds.....	53
Memlûkler Döneminde Kudüs ve İdaresi	54
Public Diplomacy Of Indonesia Towards Al Quds And Masjid Al Aqsa In Keeping World Peace.....	55
Kudüs Ve Çevresinde Yeni Dini Hareketler.....	56
Kudüs Odaklı Sosyal Medya Paylaşımlarında Şehir İmajı (Youtube Videoları Örneği)	57

9. OTURUM

KUDÜS'TE SOSYAL HAYAT SOCIAL LIFE IN AL- QUDS

الحياة الاجتماعية في القدس

58

İşgale Rağmen Ayakta: Kudüslü Müslüman Gençlerin Girişimcilik Yönelişleri	59
Türk Akademik Organizasyonların ve Kurumların Filistin ve Kudüs'e Hizmetteki Rolü.....	60
Kutsala Yolculuk: Genç Kuşakları Kudüs'e Hazırlamak (İnanç Turizmi Ve Din Eğitimi İlişkisine Sosyo- Kültürel Bir Yaklaşım)	61
Uluslararası Güçlerin Nüfuz Enstrümanı Olarak Kudüs	62
İnanç Turizmi Açısından Kudüs'e Yönelik Düzenlenen Ziyaretler	63

TAKDİM

Kudüs; İslâm'ın, önemli dini merkezlerinden olup, birçok peygamberin tevhîd mücadelesine ev sahipliği yapmış, sadece Müslümanların ilk kiblesi olması yönüyle değil, ayet ve hadislerin işareti ile de Müslümanlar nezdinde çok mümtaz konuma sahip olmuş kutsal bir şehirdir. Kible Mescidi ve Kubbetü's-Sahre başta olmak üzere içinde İslam medeniyetine ait birçok kutsal mekânları ve yapıyı da barındıran Kudüs, aynı zamanda İslam tarihinin de canlı şahidi ve yaşayan bir vesikası niteliğindedir.

Müslümanlar 624 yılına kadar namazlarında kible olarak bu şehre yönelmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'in İsrâ suresinde açık beyanı ile mübarek kabul edilen bu kutsal topraklar, İslam'da kendisine ibadet için yolculuğa çıkılabilecek üç mescitten biri olan Mescidi Aksâ'yı da bağrında barındıran aziz bir beldedir. Bu sebeple Kudüs; Mekke ve Medine'den sonra İslam'ın üç harim şehrinde biri kabul edilir.

Dini, kültürel ve stratejik konumu itibarıyla tarihi süreçte birçok farklı devletlerin hâkimiyeti altına giren Kudüs, semavi dinler ve diğer ülkeler açısından dünya tarihinde bir toprak parçası olmasından öte anlamlar taşımış ve önemini de hiçbir zaman kaybetmemiştir. Kudüs, Hz. Ömer'in fethi ile özgürleşmiş ve diğer İslam devletlerinin hakimiyetinde sadece Müslümanlar için değil, diğer inanç grupları için de bir arada yaşama kültürünün tüm insanlığa gösterildiği İslam'ın darüsselam beldelerinden bir tanesi olmuştur.

Farklı dini ve kültürel çeşitliliği bünyesinde barındıran Kudüs hakkında tarih boyunca Hristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar tarafından birçok dini, ilmi ve edebi eserler ortaya konmuştur. Türkiye Cumhuriyeti devleti, tarihi ve dini bir miras olarak Kudüs ve Mescid-i Aksâ'ya yönelik ilgisini ve desteğini geçmişte olduğu gibi bugün de arttırarak devam ettirmektedir. Resmi ve gönüllü kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla Kudüs'te yaşayan Müslümanların her türlü sıkıntı ve ihtiyaçlarının giderilmesi ve oradaki mirasımızın ihya edilmesi için gerekli çalışmalar yapılmaktadır.

2015 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı Kudüs bağlantılı umre turlarını başlatmış, 14.07.2020 tarihinde ise "Kudüs ve Kudüs Bağlantılı Umre" turlarına katılan yolcuların arttırılması ve kamuoyunda Kudüs konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla; Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan "Umre Hizmetleri Daire Başkanlığı"nın ismi başkanlık makamının oluru ile "Umre ve Kudüs Ziyaretleri Daire Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir.

Her yıl artarak devam eden Kudüs ziyaretleri ve Kudüs bağlantılı umre turlarına yönelik halkımızın yoğun teveccühü Kudüs ve Mescid-i Aksâ konusunda Başkanlığımızın dini ve tarihi sorumluluğunu daha da arttırmaktadır. Bu çerçevede İslam'ın üç Hareminden birisi olan Kudüs ve içinde barındırdığı Mescid-i Aksâ başta olmak üzere, diğer dini, kültürel ve tarihi mirasımız hakkında farkındalık oluşturmak ve bu konuda halkımızı aydınlatmak için "Uluslararası Kudüs ve Mescid-i Aksâ" sempozyumu düzenlenmiştir.

Sempozyum ile Dünya dini ve kültürel mirasının kadim kentlerinden olan Kudüs ve bünyesinde bulunan Mescid-i Aksâ ile İslam tarihinin yegâne hatıraları ve tarihi süreç içerisinde etrafında gelişen dini, tarihi ve kültürel müktesebatın ortaya çıkarılmasına katkı sağlanmıştır. Ayrıca halkımızın Kudüs ve Mescid-i Aksâ konusundaki ilgisinin arttırılması ve kadim İslam medeniyetimize dair tarihi birikimin doğru bilgiler ile tespit edilmesi hususunda da kayda değer bir birikim ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Sempozyuma her düzeyde katkı sağlayan kıymetli hocalarımıza teşekkür ediyor, yayınlanan özet kitabının hayırlara vesile olmasını diliyoruz.

Sempozyum Onursal Başkanı

Prof. Dr. Ali ERBAŞ, Diyanet İşleri Başkanı

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Abdurrahman HAÇKALI, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı, Türkiye

Prof. Dr. Huriye MARTI, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı, Türkiye

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı, Türkiye

Doç. Dr. Selim ARGUN, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı, Türkiye

Dr. Burhan İŞLİYEN, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı, Türkiye

Doç. Dr. Fatih KURT, Dini Yayınlar Genel Müdürü, Türkiye

Prof. Dr. Aminurrasyid Bin YATİBAN, UUM Üniversitesi Hukuk, İdare ve Uluslararası Çalışmalar Fakültesi, Uluslararası Çalışmalar Bölümü, Malezya

Prof. Dr. Amir PASIÇ, Bosna Hersek Üniversitesi, Bosna Hersek

Prof. Dr. Bünyamin ERUL, Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Casim AVCI, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kazakistan

Prof. Dr. Cengiz TOMAR, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kazakistan

Dr. Ekrem KELEŞ, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Doç. Dr. Eldar HASANOĞLU, Kâtip Çelebi Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. İbrahim ÖZCOŞAR, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. İbrahim RABAİA, al-Quds Open University, Kudüs

Prof. Dr. İmad Abu KISHEK, al-Quds Üniversitesi, Kudüs

Prof. Dr. İsmail ALTUN, Atatürk Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mahmoud YAZBAK, University of Haifa, İsrail

Prof. Dr. Muhammed AYDIN, Katar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Dr. Muhammed H. GHOSHEH, Ürdün Müessesetü Ali Beyit, Ürdün

Prof. Dr. Mustafa GÜLER, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Mustafa Necati BARIŞ, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Nicole KANÇAL-FERRARİ, Marmara Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Nihal Şahin UTKU, Marmara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Nuh ARSLANTAŞ, T.C. Melbourne Başkonsoloslugu, Sosyal İdari ve İşler Ataşeliği, Avusturalya

Doç. Dr. Şevket ÖZCAN, Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye

AÇILIŞ KONFERANSI

Kudüs'ün Kutsallığına İlişkin İddiaların Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Eldar Hasanoğlu

Ankara - Türkiye

eldarhasanoglu@gmail.com

Özet

Kudüs ilahi kaynaklı dinler olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyetin kutsal ve kible kabul ettiği ayrıcalıklı bir şehirdir. Her üç dinin kutsal metinlerinde Kudüs'le ilgili yer alan bilgiler sonraki dönemlerde yorumcular tarafından detaylandırılmış, çeşitli menkıbelerle geliştirilerek sistematik bir bütünlük içerisinde teolojik argümana dönüştürülmüştür. Taraflar arasındaki polemik literatüründe bu argümanların da yer yer dile getirildiği gözlemlenmektedir.

Yahudiliğe göre Kudüs'ün kutsallığı Kral Süleyman'ın burada yaptığı mabet ile başlar. Ancak onun ardından toplum bu mekanı kutsal kabul etmemiş, asırlar sonra Babil Sürgünü zamanı vatan özlemi Kudüs'ün şahsında varlık boyutuna dökülmüş, kutsal metinler Kudüs'ün önemini vurgulamıştır. Bu süreçte din ulemasının Kudüs'le ilgili oluşturduğu ve hatta bazen abartıya kaçan övgülerle kutsallık algısı Yahudiler nezdinde nihai olarak yerleşmiştir. Şehrin isimlerinden biri olan Siyon, Yahudilerin bölgeye sahiplenme motivasyonu sağlayan ve bu programı pratiğe döken akıma da ismini vermiştir.

Hristiyanlık erken dönemlerde Kudüs'ü Mesih İsa'nın katledildiği lanetli şehir olarak algılamış, kilise babaları şehirle ilgili olumsuz söylemlerde bulunmuşlardır. Ancak 4. yüzyılın ortalarına doğru Roma İmparatorluğunun stratejik sebeplerle benimsediği siyaset dini çevrelerde etkili olmuş ve burası kutsal bir mekan olarak kabul edilmeye başlamıştır. Bazı din adamları bu durumu bidat olarak görüp şiddetle karşı çıksa da kutsallık algısı zamanla Hristiyanlıkta yerleşik hale gelmiştir.

Mekke döneminde Müslümanlar Kudüs'e yönelerek namaz kılmış, Medine'ye hicret ettikten 18 ay sonra Kabe'ye dönmüşlerdir. Dolayısıyla Kudüs İslam'ın ilk kible olarak benimsediği şehir payesini taşımaktadır. Hz. Peygamber'in İsra ve Miraç mucizesinin duraklarından biri olan Kudüs hakkında hadis kaynaklarında geniş bilgi bulunmaktadır. Buradaki bilgilere göre üç hac mekanından biri kabul edilen Kudüs'ün dini boyutu Hz. Âdem'den itibaren başlamış, sonraki peygamberler zamanında da sürdürülmüştür. Hz. Peygamber Müslümanları Kudüs'ü ziyarete teşvik etmiş, gitme fırsatı olmayanlar için de alternatifler sunarak adeta Kudüs'ün sürekli Müslümanların gündeminde bulunmasına gayret etmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, kible, Yahudilik, Hristiyanlık, İslam, kutsal şehir.

1 . O T U R U M

SEYAHATNAMELERDE KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ

AL-QUDS AND MASJID AL- AQSA IN TRAVEL BOOKS

القدس والمسجد الأقصى في أدب الرحلات
(سياحت نامه)

Rus Yazar, Seyyah Andrey Muravyov'un Gözünden Kudüs

Doç. Dr. Leyla Çiğdem Dalkılıç

Ankara - Türkiye
lcdalkilic@ankara.edu.tr

Özet

Rus gezginlerin, kilisenin gözetiminde toplu gruplar halinde kutsal topraklara yaptıkları yolculuklar, derinden inanan Hristiyanlar tarafından oluşturulan ve Hristiyan dünya görüşünü tam olarak yansıtan şiir ve nesir türünde eserlerden oluşan manevi edebiyatın yazın örneklerinde kendini göstermiştir. XVIII. yüzyıldan itibaren kaleme alınan gezi notları sadece çizimlerle zenginleştirilmemiş, yerli ve yabancı seyyahların gezi notları, bölgenin coğrafi, tarihi, arkeolojik özellikleri, kutsal mekânlar rehberi ve kişisel gözlem tasvirleriyle genişletilmiştir. Yaşanan tarihi olayların akabinde Rusların kutsal topraklara erişimleri çeşitli evrelerden geçmiştir. Bilhassa da Küçük Kaynarca antlaşması sonrası Rus hükûmeti ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin seyri değişmiş, siyasi arenada kazandığı başarılarla Osmanlı'daki gücünü diplomatik olarak arttırmak istemiştir. Yeni Çağda Osmanlı toplumunda yaşanan değişim ve gelişimler ile Rusya ve Osmanlı arasındaki diplomatik ilişkilerdeki hassasiyet, Rus seyyah ve hacıları da etkilemişti. Rus seyyah ve hacıları etkileyen bir diğer durumda iki devlet arasındaki gergin ilişkilerdi. 1821'de Rum isyanının patlak vermesi ilişkilerdeki gerginliği daha da arttırmış aynı yıl İstanbul'daki Rus Konsolosluğu kapatılmıştı. Bu da Rus seyyah ve hacıların çoğunlukla İstanbul üzerinden yapılan yolculuklarını etkilemişti. 14 Nisan 1828'de Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açması Rus hacıları etkileyen bir diğer durum olmuş, bu süre zarfında Ruslarca kutsal topraklara yapılan ziyaretler durmuştu. Uzun bir aranın ardından 1821 Rum isyanı ve 1828-1829 Rusya Osmanlı savaşı sonrası kutsal topraklara ilk ziyareti gerçekleştiren kişi, Rus asker, diplomat, şair, kilise tarihçisi, seyyah, yazar Andrey Nikolayeviç Muravyov (1806-1874) idi. Muravyov, iki kez kutsal topraklara gitmişti. 1830 yılında ilk yolculuğu için yola koyulan Muravyov, Edirne'den önce İstanbul'a geçip buradan Mısır ve Suriye üzerinden 23 Mart 1830 tarihinde Kudüs'e vararak Kutsal Kabir Kilisesinde Paskalya kutlamalarına katıldı. Yaptığı bu yolculuğun ardından 1832 yılında, dokuz kez basılan ve birçok yabancı dile çevrilen "1830 yılında Kutsal Mekanlara Seyahat" adlı bir kitap çıkarmıştır. Yazar bu eserinde Türk ahali, Betlehem şehri sakinlerinin yaşayış tarzı, zanaatları ile Paskalya zamanı kutlamaları, Kutsal Kabir Kilisesi, Kutsal Anna Kilisesi gibi kutsal mekânları ayrıntısı ile ele alarak savaşı öncesi Kutsal şehre gelmiş olan Rus hacıların durumlarını ve Rum isyanı sonrası Kudüs'teki havayı anlatmıştır. Kutsal topraklara olan ikinci yolculuğunu 1849-1850 yılları arasında yapan Muravyov, yine izlenimlerini aktardığı "Doğudan mektuplar" adlı eserini tarihe kazandırmıştır. Çalışmada, Rus seyyah ve yazar Muravyov'un Kudüs topraklarına ilişkin izlenimleri aktarılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmayla birlikte dünya dini ve kültürel mirasın kadim kentlerinden olan Kudüs topraklarının bir Rus seyyahın gözü ile irdelenip sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Kutsal topraklar, Kudüs, Rus seyyah, Andrey Muravyov, Rusya- Osmanlı

Bulgar Hacıların Gözüyle 19. Yüzyılda Kudüs

Prof. Dr. Hüseyin Mevsim

Ankara- Türkiye
hmevsim@ankara.edu.tr; hmevsim@gmail.com

Özet

9. yüzyılın ortasına doğru Bizans'tan Hristiyanlığı kabul etme yoluyla Ortodoks dünyasının ayrılmaz bir parçası olan Bulgarların Kudüs'e ve genel anlamda kutsal topraklara yönelik ilgisi daha o çağlara dayanmaktadır. Bulgar toplumunda hac olgusunun özellikle 18. yüzyılda yaygınlaştığı ve artık sadece kilise görevlilerinin değil, dünyevi kişilerin de bu yolculuğa katlandıkları gözlenmektedir. Bulgar'ın hacca belirli maddî birikim sahibi olduktan sonra bütün uğraşlarını bir yana bırakarak gittiği görülmektedir. Hacı adayı, yol boyunca karşılaşacağı bütün zorlukları, birçok kişinin denizde fırtınaya yakalanarak veya eşkıya saldırısına uğrayarak kurban gittiğini çok iyi bilmesine rağmen, Kudüs macerasını göze almaktan çekinmemektedir. Bulgar'ı hacca özendiren etkenler arasında, kendine bazı hak ve ayrıcalık sağlatma çabasının yanı sıra, İslâm'ın egemen din olduğu Osmanlı İmparatorluğunda Müslümanlar nezdinde itibar kazanma hedefi de bulunmaktadır. Hacı unvanı Bulgar'a toplumsal itibar ve Avrupa'daki baronluk veya İngiltere'deki sir ve lady unvanları gibi asalet kazandırmaktadır: "Kahire'deki Arap ve Buharalı benim menşeyimi ve milletimi bilmez, ama hacı olduğumu anlayınca, bana başka gözle bakar. Unvan; kapıları kolayca açan bir tür kimliktir." diye itiraf etmektedir bir Bulgar hacı. 19. yüzyıl ortalarına doğru Bulgar toplumunda hacca karşı çıkan çevreler de bulunmaktadır, zira hacı adayının yaptığı bağışlarla ve harcadığı parayla Rum kilisesine hizmet ettiği düşüncesi hakimdir. Bundan dolayı hacıya halkından kopmuş, çağın gereklerine yabancılaşmış, Bulgar çıkarlarına aykırı hareket eden biri olarak bakılmaktadır. Ayrıca, haccın Bulgar topraklarındaki kutsal mekânların ziyaretine yönlendirilmesi fikri benimsenmektedir. Tebliğde; Bulgarların kutsal şehre yaptıkları hacılık seyahatleri tarihsel planda incelendikten sonra 19. yüzyılda kaleme alınmış bazı Bulgarca eserlerde Kudüs'ün tasviri ve Osmanlı idaresinin Hristiyan adayların hac vecibesini yerine getirmeleri için sağladığı kolaylıklar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Bulgarlar, Hacılık, Kudüs, Seyahatnameler, Osmanlı'nın Hristiyan Hacılara Sağladığı Kolaylık

13 ve 14. Asır Kudüs'ünü Mağrib ve Endülüs Seyyahları Gözüyle Temâşa

Dr. Öğretim Üyesi Zehra Gözütok TAMDOĞAN

Tekirdağ - Türkiye
zehragozutoktamdogan@gmail.com

Özet

Mağrib ve maşnk ilişkileri fetihlerden sonra gerek siyasi gerek kültürel ve iktisadî açıdan inkıtaya uğramadan devam etmiştir. Bu ilişkiler arasında en önemlileri hac görevini yerine getirmek ve İslâm'ın doğduğu ve ilimlerin geliştiği merkezlerdeki alimlerden ilim talebinde bulunmaktır. Hac seyahatinin güzergâhındaki kutsal mekânlardan birisi olan Kudüs, Mağrib ve Endülüslülerin uğrayarak ilmî hareketliliğin içerisinde yer aldıkları bir şehirdir. Hatta Mağribli hacılara özel ribat ve konakların bulunduğu Meğaribe Mahallesi de bu özel bağı ispatlar durumdadır. Mağrib sultanlarının çeşitli vakıflarla desteklediği bu mahalle, Mağribden gelenler için ilmî uğraşları rahatlıkla yapabilmelerini sağlamıştır. Hatta Mağrib sultanlarından bazıları Mekke ve Medine'ye gönderdikleri üzere Kudüs'e de kendi hatlarıyla yazdıkları Mushafları çeşitli hediyelerle birlikte göndermişlerdir. Siyasî istikrarın sağlandığı dönemlerde diğer bütün sıkıntılara çözümler üretilmiş ve Mağrib ile maşnk arasında kurulan bu bağda Kudüs çok önemli bir ilmî câzibe merkezi olarak, hem hacca gidenlerin hem de burada mücavir olarak kalanların nezdinde yerini muhafaza etmiştir. Bu yolculuklar sonucu yazılan seyahatnamelerde bu toprakların coğrafi, mimari, içtimai birçok yönünü müşahede etmiş; ilmî birikimi iştmiş, kaydetmiş ve icazetini almış olarak Mağrib ve Endülüs'e dönenlerin hatıraları doludur. Bu çalışmada özellikle 12-15. yüzyıllar arasında Mağrib ve Endülüs'ten hacca gidişleri ile şöhret bulanlar arasında bulunan İbn Cübeyr (614/1217), el-Abderî el-Hahaî (689/1290), Belevî (768/1367), İbn Battûtâ (779/1377) gibi isimlerin Kudüs'te şahit oldukları, işittikleri şeyler konu edilecektir. Bu müşahedeler arasında özellikle mescidler, ribatlar, medreseler ve devlet adamlarının bu mekânlara katkıları önemli yer tutmaktadır. Bu mekânlar arasında Mescid-i Aksa, Kubbetü's-Sahre, kubbetü Mûsâ, kubbetü Süleyman; Tenkiziyye, el-Medresetü'-Fahriyye sayılabilir. Bu çalışmaya konu olan eserler mekânlar yanında, buraya gelenleri, burada yaşayanları da anlatmışlar, Müslümanlar dışındaki ziyaretçilerin çeşitli hallerini tavsif etmişlerdir. İlim tedris edilen âlimler, eserleri, alınan icazetnâmeler, âlimlerin ilim talebinde bulunanlara sundukları cömert imkânlar, ilim meclisleri yine bu çalışmaya konu edilecektir.

Anahtar Kelimeler:

Mağrib, Endülüs, Kudüs, Abderi, Belevi, İbn Battuta.

El-Ayyâşî'nin Seyahatnamesi ve Eserde 17. Yüzyılda Kudüs ve Civarı

Araştırma Görevlisi Şeyda Nur ERSÖZ

Samsun - Türkiye
seydanurersoiz@hotmail.com

Özet

İslam dünyasının batıdaki son noktalarından biri olan Mağrib'ten yola çıkan el-Ayyâşî, ömrü boyunca gerçekleştirdiği üç hac yolculuğunu oldukça hacimli bir eser olan seyahatnamesinde bir araya getirmiştir. Mutasavvıf kimliği ile tanınan ve zaviye şeyhliği vazifesini de yerine getiren el-Âyyâşî, ilim adamı kimliğini de kullanarak kaleme aldığı eserini yalnızca hac seyahatini aktaracak şekilde tasarlamamış dönemin kelim, tasavvuf, tefsir, edebiyat gibi ilimlerine dair önemli bilgilere de yer vermiştir. el-Ayyâşî kendi tanımı ile eserini Dîvânu'l ilim olarak yazmıştır. Eser aynı zamanda 17. yüzyılda Mağrib'ten Hicaz'a kadar uzanan seyahat güzergahı üzerinde yer alan şehirlerin, insanların ve kültürlerin de bir sûretini sunmakta ve o dönemde Osmanlı toprakları dışından bölgeye seyahat edenlerin yaşadıklarını ve Osmanlı Devletine ve Hicaz'a bakışlarını göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. Tarihte hac yolculuklarının en önemli duraklarından biri olan Mescid-i Aksâ ve Kudüs'e Ayyâşî'de bigâne kalmamış ve bir süre ikamet ettiği Kudüs ve çevresi hakkında da tarihi açıdan önemli bilgiler vermiştir. Özellikle Kudüs'te ziyaret ettiği tekke ve dergahlardan, ders halkalarında bulunduğu müderris ve şeyhlerden genişçe bahsetmiştir. Böylece 17. yüzyılda Kudüs'ün ilim çevrelerine dahil olmamızı sağlamış, müzakere edilen konuları, öğrencilerin genel durumu gibi sosyo-kültürel konuların yanında Mescid-i Aksâ ve civarının mimari özellikleri gibi hususlarda da genel bir çerçeve çizmiştir. Ayrıca çağdaşı olan Evliya Çelebi'den de birçok hususta ayrılmaktadır. Hem bağımsız bir seyyah olması hem de ilim adamı kisvesinin onun seyahatine ve eserine kattığı birçok farklı yönü bulunmaktadır. Bu tebliğin amacı günümüzde halen câlib-i dikkat halde olmayan el-Âyyâşî Seyahatnamesi'ni ve bir takım hususiyetlerini ön plana çıkarmakla birlikte 17. yüzyılda Osmanlı yönetimindeki Kudüs ve Maescid-i Aksâ'ya imparatorluk sınırları dışından gelen Müslüman bir seyyahın bakış açısını Evliya Çelebi gibi çağdaşları ile de kıyaslayarak sunmaktır. Bu sayede seyahatnamelerde Kudüs'ün yeri ve önemi, Kudüs halkının genel özellikleri, şehrin ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi özellikleri bir seyyahın gözünden canlı tasvirlerle aktararak, genel çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

El-Ayyâşî, Seyahatname, 17. Yüzyıl'da Kudüs

Balkan Müslümanları Düşüncesinde Kudüs ve Mescid-i Aksâ Tasavvuru ve Önemi

Prof. Dr. Numan Aruç

Üsküp - Makedonya
numan@manu.edu.mk

Özet

Balkan Müslümanları düşüncesinde Kudüs ve Mescid-i Aksâ tasavvuru ve önemi başlıklı makale Türk-İslam dünyasının önemli bir parçası olan balkan Müslümanlarında Kudüs ve Kudüs-ü şerifin önemini ve değerini ortaya koyacaktır. Hassaten ilk kiblemiz Mescid-i Aksâ'nın Balkan Müslümanlarının düşünce dünyasındaki tasavvurunu ele alacaktır. Balkan İslam düşüncesinde Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın yeri nedir? Ne kadar önemlidir? ve nasıl bir değer taşımaktadır sorularına cevap verecektir...Balkan Müslümanları Mekke ve Medine kadar değerimiz olan Kudüs ve Kudüs-ü şerifi hassaten çocukları ve yeni nesline nasıl tanıtmakta ve öğretmektedir bilgisine ulaşmaya çalışacaktır...kaynak olarak balkan ülkelerinin farklı dillerindeki eserlerden yararlanıp bu konuyu aydınlatacaktır...

Anahtar Kelimeler:

Balkan Müslümanları, Kudüs, Mescid-i Aksa, düşünce ve tasavvur.

2 . O T U R U M

İSLAMİ DÖNEMDE KUDÜS

AL- QUDS IN THE ISLAMIC PERIOD

القدس فى العصر الإسلامى

Emevî Halifesi Abdülmelik B. Mervân'ın Kudüs'ü Hac Merkezine Dönüştürdüğüne Dair Ya'kübî Rivayetinin Tenkidi

Prof. Dr. İsmail ALTUN

Erzurum - Türkiye
ismail.altun@atauni.edu.tr

Özet

İslâm'da Mekke, Medine ve Kudüs, diğer mekânlara nazaran daha mübarek ve mukaddes kabul edilmiştir. Müslümanların hac merkezi Mekke, hicret yurdu Medine, ilk kiblesi ise Kudüs'tür. Müslümanlar açısından hac ve umre ibadetinin ifa edildiği kutsal şehrin Mekke olduğu, Kudüs'ün böyle bir özelliğe sahip olmadığı bilinen bir husustur. Ancak günümüzde kimi şarkiyatçılar ve araştırmacılar, Emevîlerin beşinci halifesi Abdülmelik b. Mervân'ın, Mescid-i Haram'a mukabil Mescid-i Aksâ'yı ön plana çıkardığına ve Mekke'ye karşı Kudüs'ü hac merkezine dönüştürdüğüne dair farklı görüş ve iddialar ileri sürmüşlerdir. Nitekim Yahudi asıllı Macar müsteşrik Goldziher, Abdülmelik b. Mervân'ın, Emevîlere karşı Mekke'de kendi halifeliğini ilan eden rakibi Abdullah b. Zübeyr'in Hicaz'a giden Suriyelileri kendisine biat etmeye zorlamasından endişe duyduğu için Mekke'ye yapılan hac ziyaretlerini durdurmak istediğini iddia etmiştir. Ayrıca hac ibadetinin, Kâbe'de olduğu gibi Kudüs'te de yapılabileceğine hükmettiğini ve meşhur hadis imamlarından İbn Şihâb ez-Zühri'ye hadis uydurma görevi verdiği ileri sürmüştür. Benzer iddialar Alman müsteşrik Yahudi Horovitz ile Hollandalı müsteşrik Schrieke ve bazı araştırmacılar tarafından da ileri sürülmüştür. Esasen bu iddialar, Şif bir aileye mensup olan ve Emevî aleyhtarlığıyla tanınan tarihçi Ya'kübî'nin, Abdülmelik b. Mervân hakkında kaydettiği bir rivayete dayanmaktadır. Nitekim Ya'kübî, "Tarih" isimli eserinde Şam'da halifeliğini ilan eden Abdülmelik b. Mervân'ın, Mekke'de halifeliğini ilan eden Abdullah b. Zübeyr ile hilafet mücadelesini sürdürdüğü yıllarda Şam halkını hac ibadetinden menettiğini, Abdullah b. Zübeyr'e biat etmelerine mani olmak için onları Mekke'ye gitmekten alıkoymuş olduğunu belirtmiştir. Üstelik Beytülmakdis Mescidini Mescid-i Harâm'a, Sahre'yi de Kâbe'ye alternatif olarak gösterip Kubbetü's-Sahre'yi bina ettiğini, bunun üzerine insanların Kâbe'nin etrafında tavaf eder gibi Kubbetü's-Sahre'nin etrafında tavaf etmeye başladıklarını kaydetmiştir. Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın, özellikle Emevîler dönemindeki pozisyonu hakkında araştırmacıların ve okuyucuların doğru bilgiye sahip olması açısından söz konusu rivayet ve iddiaların ele alınıp değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu tebliğde öncelikle Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervân'ın, insanları Hicaz'a gitmekten alıkoymak Beytülmakdis'e yönlendirdiğine ve Kudüs'ü hac merkezi haline getirdiğine dair Ya'kübî'nin kaydettiği rivayetin doğruluk derecesi ilmî kriterler eşliğinde ve tarihî bilgiler ışığında incelenip analiz edilecektir. Bilahare kimi şarkiyatçıların ve araştırmacıların mezkûr rivayeti referans göstererek ileri sürdükleri farklı görüş ve iddialar eleştirel bir yaklaşımla ele alınıp bilimsel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Beytülmakdis, Mescid-i Aksâ, Emevîler, Abdülmelik b. Mervân, Zühri, Ya'kübî, Hac.

للقدس القانوني الوضع

Prof. Dr. Thaer A. A. ALHAIKH

ماليزيا

thaer.ayob@gmail.com

الملخص

ملخص الدراسة نحاول من خلال هذا الدراسة التعرف على الوضع القانوني لمدينة القدس. حيث تناولت الدراسة ذلك عبر التطورات التاريخية والزمنية المتعددة، بدءاً من كون فلسطين جزءاً من الدولة العثمانية، مع التطرق لنظرية التوارث الدولي للدول التي تستقل عن الامبراطوريات. وما تلا ذلك من وضعها تحت الانتداب البريطاني بموجب المادة 22، وصدور قرار تقسيم فلسطين لدولة عربية ويهودية مع منح القدس طابع دولي خاص بها. وبعد ذلك تناقش الدراسة احتلال القدس عام 1948 ليظهر مصطلح القدس الغربية والقدس الشرقية، لينتهي المطاف بالاحتلال الكامل للقدس عام 1967 م. وبذلك انتهى الوضع القانوني للقدس فيما يتعلق بوضعها تحت الوصاية الدولية، حيث تم فرض أسلوب السيطرة والهيمنة بالقوة عبر تجاوز جميع النصوص القانونية والدولية، وفي ذلك تفصيل للقرارات الصادرة عن الجمعية العامة للأمم المتحدة ومجلس الأمن والهيئات الدولية الأخرى، ومنذ ذلك الحين بدأت الأسطوانة الإسرائيلية في اعتبار القدس الموحدة عاصمة لإسرائيل. مع تبيان لطبيعة تلك الإجراءات والممارسات الإسرائيلية. تؤكد الدراسة أن التكييف القانوني للأراضي الفلسطينية بأنها أراضي محتلة، وأن القدس ما زالت تحت الاحتلال كونه جزءاً من الإقليم المحتل. وأن إسرائيل تقوم بانتهاكات جسيمة. لأحكام وقواعد القانون الدولي الإنساني، وذلك عبر شرح للأركان القانونية الواجب توافرها للحديث عن ارتكاب الاحتلال الإسرائيلي جرائم حرب وترتكز الدراسة لمحطات قانونية رئيسة تتمثل: أولاً: بالرأي الاستشاري الصادر عن محكمة العدل الدولية عام 2004 بشأن موضوع الجدار الذي أقامته إسرائيل في بعض الأراضي الفلسطينية التي احتلتها إسرائيل بعد حرب حزيران / يونيو 1967. حيث ذكرت المحكمة في ديباجة القرار «أن الإجراءات التي تقوم بها «إسرائيل»، بصفتها سلطة الاحتلال، لتغيير وضع القدس الشرقية المحتلة وتركيبها الديموغرافية ليست لها شرعية قانونية وتعد باطله ولاغية». ثانياً: قرار الأغلبية الصادر عن الدائرة التمهيدية الأولى بالمحكمة الجنائية الدولية في 5 فبراير 2021، والذي ينص على أن ميثاق روما ينطبق على الأراضي الفلسطينية المحتلة عام 1967، بما في ذلك القدس الشرقية. وأن هذا القرار جزء من التحقيق الذي بدأه المدعي العام للمحكمة في 16 يناير بشأن إمكانية ارتكاب جرائم يعاقب عليها النظام الأساسي للمحكمة الجنائية الدولية المعروف باسم نظام روما الأساسي لعام 1998. ثالثاً: بطلان 2015 إعلان الرئيس الأمريكي بالاعتراف بالقدس عاصمة لدولة الاحتلال الإسرائيلي. وتشتمل الدراسة لبيان مقتضب للأسس والمبادئ القانونية التي توضح. عدم شرعية الإعلان ومخالفته لقرارات الشرعية الدولية والحقوق الثابتة للشعب الفلسطيني

الكلمات المفتاحية:

القدس، الوضع القانوني، الاحتلال الإسرائيلي، قرارات الأمم المتحدة

Selçukluların Kudüs Hakimiyeti

Faruk YILMAZ

Antalya - Türkiye
feyruk.43frk@gmail.com

Özet

Üç İlahi din tarafından kutsiyet atfedilen Kudüs, İslam tarihi boyunca her toplum tarafından önem görmüştür. Hz. Muhammed'in başlattığı fetih hareketleri, Hulefâ-i Raşidin, Emevi ve Abbasi dönemlerinde de devam etmiştir. Bu fetih hareketlerinin merkezinde ise Kudüs Şehri her zaman yer almıştır. Müslümanlar tarafından büyük kutsiyete sahip olan Kudüs davası, doğal olarak Selçukluların da gündeminde yer almıştır. XI. Yüzyılda tarih sahnesine çıkan Selçuklular, bir taraftan Anadolu'ya sefer düzenlerken; diğer taraftan da Suriye ve Filistin bölgelerine seferler düzenlemişlerdir. Sünni Dünyaya karşı büyük bir tehdit olarak görülen Şii Fatımî Devleti'nin planlarını bozan Selçuklular, her daim Sünni Halifeliğin yanında yer almışlardır. XI. Yüzyılda Selçuklu Devleti Emirlerinden Kurlu Bey'in sancağı altında Filistin'e gelen Türkmenler, Kudüs'e 50 km yakınında bulunan Remle'yi fethetmişlerdi. Emir Kurlu'nun vefatı üzerine yeni emir olan Atsız Bey ise, Filistin'in fethini tamamlamak istiyordu. İlk olarak Kudüs'ü kuşatmıştı. Halkın can ve mal güvenliği için emân veren Emir Atsız, 1071 yılında Fatımî Devleti'ne bağlı Türk idarecinin, görevine son verdi. Selçukluların adalet sancağını şehre dikerek, Sultan Alp Arslan ve Abbasi Halifesi adına hutbe okunmaya başladı. 1076-7 yıllarında Emir Atsız Kahire Seferinde iken Kudüs'te Arap âsiler tarafından isyan başlamıştı. Atsızın ailesine kötü davranan âsiler, hutbeleri Fatımî Halifesi adına okumaya başlamışlardı. Nihayet Emir Atsız, geri döndüğü zaman isyanı bastırılmış ve suçluları cezalandırmıştı. Emir Atsız, Kudüs'ü iktâ olarak Emir Artuk Bey'e emanet etmişti. Başarılı bir şekilde şehri idare eden Artuk Bey'in ölümü üzerine Kudüs'ü, Artuk Bey'in oğulları İlgazi ve Sökmen Beyler idare ediyorlardı. Bir süre sonra Fatımî Devleti'nin büyük bir ordusu Kudüs'ü kuşatmıştı. Ve yakın bir zaman sonra Kudüs, emân karşılığında Fatımîler tarafından ele geçirildi. Kudüs, Selçukluların siyasi, ekonomik ve kültürel bakımdan iyi olduğu dönemde Selçuklular tarafından idare edildi. Selçuklular zamanında Kudüs'te, halkın refah seviyesinin yüksek olduğunu, hiçbir dini, mezhebi baskının uygulanmadığını görmekteyiz. Bu dönemde alimler, Mescid-i Aksa'da ve iki adet Nizamiye Medresesinde ilmi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kültürel bakımdan şehrin seviyesi yükselmiştir. Nitekim Fatımîler şehri ele geçirdikten sonra, şehri ellerinde tutamamışlardır. Kudüs, Haçlı Seferleri sırasında 1099 yılında Haçlıların eline geçmiştir. Haçlılar, Müslümanlara ve Yahudilere vahşice katliamlar yaptılar. Selçukluların Kudüs'ü yönetirken uyguladığı adaletli yönetim anlayışını, Fatımîler ve Haçlılar tarafından görmemekteyiz. Bu tarihi süreç, Kudüs'ü, Selçukluların siyasi ve kültürel olarak ne kadar güzel yönettiklerini bize göstermektedir.

Anahtar Kelimeler:

Selçuklu, Kudüs, Atsız

الإدارة العثمانية في القدس الشريف في ضوء الوثائق العثمانية

Marwan AQRAA

فلسطين

marawanqabalany@gmail.com

الملخص

الإدارة العثمانية في مدينة القدس الشريف في ضوء الوثائق العثمانية 1864-1900 مملخص البحث: شهدت الدولة العثمانية محاولات جادة لإصلاح الإدارة في الدولة فقد بلغت من الضعف ما أدى الى فقدانها معظم ولاياتها الأوربية والآسيوية والأفريقية، فأصدرت الدولة العثمانية سلسلة من الخطوات الإصلاحية التي هدفت الى وقف النزيف في أماكن سيطرتها، ففي الفترة الزمنية بين عام 1838-1876 م تم إصدار ثلاثة خطوط إصلاحية هي: خط كلخانة 1839 م الذي نص على إصلاح الإدارة والقضاء على الرشوة وخط التنظيمات الخيرية 1859 م والذي ركز على حقوق الأقليات والسماح لهم بحرية ممارسة شعائرهم الدينية وسمح للأجانب بالتملك داخل الدولة العثمانية، وخط الإصلاحات والتنظيمات الجديدة 1874 م والذي نص على الفصل بين السلطات ومنح الناس حرية الانتخاب. بلغت ذروة الإصلاحات في إعلان دستور 1874 م في عهد السلطان عبد الحميد الثاني الذي مهد الطريق لانتخابات المجلس العمومي «هيئة الأعيان» و «هيئة المبعوثان» كما أنه سعى لتطوير التعليم، وأعلنت مدينة القدس الشريف متصرفية مستقلة تتبع مباشرة لوزارة الداخلية في استنبول. تسارعت الأحداث التي عصفت بالمدينة في القرن التاسع عشر حيث تجلت بحدوث تغييرات كثيرة طرأت على البنية الأساسية للمدينة المقدسة، تطرق البحث الى هيكلية الإدارة العثمانية في تلك الفترة وما قامت به تلك الإدارة تجاه هذه التغييرات وهل كان لها دور فيما وصلت اليه المدينة من تغييرات في مختلف الجوانب، استعمل الباحث المنهج التاريخي الوصفي في بيان حقيقة الأوضاع الإدارية التي كانت سائدة خلال فترة الدراسة وحلل حقيقة هذه الأوضاع ومدى تأثيرها في مستقبل المدينة التي أصبحت عليه مع قدوم الاستعمار الإنجليزي وتمكينه اليهود من السيطرة على كافة مفاصل المدينة، حاولت الإدارة العثمانية تدارك الأمر وجعلت المدينة مركزاً لمتصرفية مستقلة تتبع الباب العالي بشكل مباشر وهذا الأمر لم يساعد كثير في الحفاظ على هوية المدينة بسبب بعض الموظفين المرتشين الذين ذلوا كل العقبات أمام اليهود مقابل حصولهم على المنفعة المادية، وتحايل اليهود على الأمر واستغلال السكان اليهود المحليين الذين لم تشملهم قرارات الدولة العثمانية. يهدف هذا البحث الى بيان طبيعة الوضع الإداري الذي كان. سائداً في مدينة القدس الشريف خلال فترة الدراسة ومدى مساهمة التغييرات الإدارية في تطور المدينة وتلبية حاجات السكان في مختلف الجوانب

الكلمات المفتاحية:

الإدارة العثمانية، المتصرف، التشكيالت الإدارية، القدس الشريف

XVI. Asır Kudüs Sancağı'nda Memlük Sultanlarına Ait Vakıflar

Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Öksüz

Van - Türkiye
mustafaoksuz@yyu.edu.tr; mustafaoksuz28@gmail.com

Özet

İkinci Halife Hz. Ömer'in fethiyle İslam egemenliğiyle tanışan Kudüs, 88 yıllık Haçlı işgali istisna tutulursa Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden tasfiyesine kadar Müslümanların idaresi altında bulunmuştur. Bu uzun tarihi süreç içinde şehir ve civarı büyük bir değişim ve dönüşüm geçirerek İslami kimliğe bürünmüştür. Yeni hüviyetin teşekkülünde en önemli rolü vakıflar oynamıştır. İdarecisinden tüccarına kadar her sınıftan Müslümanın tesis etmiş olduğu vakıflar, İslamlaşma sürecinin taşıyıcı unsuru olmuştur. Nitekim Memlük sultanları da köy, mezra ve benzeri yerleri hayır maksadıyla vakfederek bu İslami ananeye uymuşlardır. 24 Ağustos 1516'da Mercidâbık zaferiyle Filistin Bölgesi'nin Osmanlı hâkimiyetine geçmesiyle mağlup devletin hükümdarlarının vakıfları da doğal olarak yeni yöneticilerin ellerine intikal etmiştir. Seleflerinin bıraktığı mirası koruma hususunda hassas olan Osmanlılar, bir devr-i sâbık yaratmayarak Memlük sultanlarının vakıflarını şartlarına uygun bir şekilde işletip devamlılıklarını sağlamışlardır. Bu evkafın mevcudiyetine ve idare tarzına ilişkin yeterli derecede malumat kaynaklarda bulunmaktadır. XVI. asırda Osmanlı egemenliğinin ilk başlarında Gazze ile birlikte tek bir sancak altında idare edilen Kudüs, kısa sürede bu uygulamanın terk edilmesiyle müstakil bir idari birim oluşturmuştur. Mezkûr yüzyıl içinde kutsiyetinden mütevellit şehre ve civarına devlet merkezi tarafından ayrı bir ehemmiyet gösterilmesiyle başta nüfus artışı olmak üzere muhtelif sahalarda bir ilerlemenin kaydedildiği görülmektedir. Bu dönemde tutulan tahrir defterleri ve diğer kayıtlar sahada meydana gelen değişim ve dönüşümü takip noktasında önemli bir katkı sağlamaktadır. Yavuz Sultan Selim'in (1512- 1520) saltanatı esnasında tahrir yapılmakla beraber bu devre ait her hangi bir defter, zamanımıza intikal etmemiştir. Ondan sonra yapılan sayımlara ilişkin kayıtlar, Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) ile III. Mehmed (1595-1603) dönemlerine ait olup Memlük sultanlarının vakıflarına ilişkin önemli bilgiler ihtiva etmektedir. İmparatorluğun tarih sahnesinden tasfiyesini müteakip İsrail'in 1948'deki ortaya çıkışıyla Müslümanlar tarafından kurulan vakıfların büyük çoğunluğu ciddi bir tahribata maruz kalmıştır. Meydana gelen mezkûr menfi problemlere rağmen günümüze intikal eden arşivler ve belgeler sayesinde ortadan kalkan veya varlıkları tehdit altında olan evkafı tespit etmek mümkündür. Bu tebliğde Kudüs Sancağı'nda bulunan Memlük sultanlarının vakıflarının XVI. yüzyıla ait durumu yukarıda işaret edilen kaynaklarla diğer kayıtların ışığında ele alınarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler:

Osmanlı Devleti, Filistin, Kudüs, Memlük Sultanları Vakıfları, XVI. Yüzyıl

3 . O T U R U M

KUDÜS'TE İSLAM MİRASI

ISLAMIC HERITAGE IN AL- QUDS

التراث الإسلامي في القدس

Osmanlı Dönemi'nde Kudüs'ün Şehir Dokusunun Korunmasına Dair Yapılan Çalışmalara Birkaç Örnek

Dr. Öğretim Üyesi Mevlüt DEDE

Sivas - Türkiye
dedemevlut@gmail.com

Özet

Yavuz Sultan Selim Han döneminde Osmanlı Devleti'nin topraklarına dahil olan Kudüs şehri ile Osmanlı'nın münasebeti fetihten hemen hemen bir asır evvel başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu olarak zikredilen Sultan Çelebi Mehmed döneminden itibaren Osmanlı topraklarında kurulan vakıflarla Kudüsite çeşitli hayratların inşa edildiği yada Kudüs'teki fukaraların gözetildiği görülmektedir. Kudüs'e olan bu alaka şehrin Osmanlı hakimiyetine geçişiyle de artarak devam etmiştir. Yavuz Sultan Selim Han, şehirde yaşayan Müslümanların dışında Rum ve Ermenilerin de haklarını gözetmiştir. Şehre olan hakimlik esasında hadimlik olarak devam etmiştir. Örneğin Sultan II. Selim döneminde Mescid-i Aksa'ya ibadetten ziyade gezmek amaçlı gelen kadınların çevreyi kirlettikleri, Mescid-i Aksa'ya yakın yerlerde yaşayanların yemek artıklarını dökerek kirlettikleri, ölenlerin ardından İslam'a aykırı batıl hareketlerin yapılması gibi bu ve buna benzer şehrin kentsel ve manevi dokusuna zarar veren faaliyetler ortaya çıkmıştır. Devlet bu duruma derhal müdahale ederek; şer'i şerife uyulması ve şehrin temiz tutulmasına dair emir yayınlamıştır. Yine aynı dönemde Kudüs'te açılan kahvehanenin Müslümanları ibadetten alıkoyduğu gerekçesiyle payitahta iletilen şikayet üzerinde kahvehanenin hemen kapatılmasına karar verilmiş ve karara uymayanların cezalandırılacağı ifade edilmiştir. Kudüs şehrinin korunması sadece şehir merkeziyle kalmamıştır. Şehre ulaşmak isteyenlerin güvenli seyahat etmesini engelleyen ve eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan kişilerin bilgisi İstanbul'a ulaşır ulaşmaz bu eşkıyaların derhal bulunup ibret-i alem olarak cezalandırılması istenmiştir. Yukarıda bahsi geçen bu gibi örneklere arşiv vesikalarında çok sık rastlanılmaktadır. İşte bu örneklerin sayısı çoğaltılarak Osmanlı Devleti'nin nazarında Kudüs şehrinin korunması ve kollanmasının, şehir yapısının bozulmadan devam ettirilmesinin, dini hoşgörü üzerinden çok kültürlü ve çok dinli yapının bozulmamasının, İslam itikadının içerisine batıl inançların sokulmamasının ne derece ehemmiyetli bir husus olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin şehre hakim olduğu dönemde bunu başardığı söylenebilir. Fetihden sonra ortaya konulan yönetim tarzı ile Kudüs şehri ve Mescid-i Aksa, içerisinde barındırdığı dini ve kültürel yapısı, mimari ve kentsel dokusuyla korunabilmiştir. Dolayısıyla günümüzde yaşanan siyasal sıkıntılara rağmen Kudüs şehri ve Mescid-i Aksa bölgesinin tarihi dokusuyla günümüze kadar ulaşmasında Osmanlı Devleti'nin yaklaşık dört asırlık hakimiyeti yadsınamaz bir gerçekliktir.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Vakıf, Temizlik, Koruma, Osmanlı Devleti

İlk Haremeyn Evkâf Nâzırı Mehmed Ağa'nın Kudüs'e Yönlendirdiği Vakıfları

Araştırma Görevlisi Ramazan Hüseyin Biçer

Afyon - Türkiye
rhbicer@aku.edu.tr

Özet

İlk Haremeyn Evkâf Nâzırı Mehmed Ağa'nın Kudüs'e Yönlendirdiği Vakıfları Darüssaade Ağası Mehmed Ağa XVI. yüzyılın sonlarına doğru Sultan III. Murad devrinde etkili olan devlet adamlarından birisidir. Habeş kökenli olması nedeniyle Habeşî Mehmed Ağa olarak da bilinen Mehmed Ağa, Bâbüssaade Ağaları'nın altında bir kurum olarak görülen Darüssaade Ağalığını daha etkin bir hale gelmesini sağlamış ve 1586 yılında Haremeyn Evkâf Nezareti'nin kuruluşunda da etkin rol oynamıştır. Kendisi henüz Nezaret kurulmadan önce Atik Valide Sultan Vakfının hasbî nazırlığını yapmaktayken, Evkâf Haremeyn Nezareti kurulduktan sonra ilk Nâzır olarak atanmıştır. Onunla birlikte Evkâf Haremeyn Nezareti'nin nâzırları Darüssaade Ağaları olmuştur. Mehmed Ağa'nın nazırlığı altında ilk çalışmalarına başlayan Haremeyn Evkâf Nezareti, kurumsal anlamda kısa zamanda gelişimini tamamlamış ve bu dönemde Mehmed Ağa etkili bir idare ortaya koymuştur. Mehmed Ağa, kendisine temlik edilen İsmail Geçidi'ndeki arazileri ile İstanbul'da bulunan mülklerini vakfa dönüştürmüştür. Bu vakıflarından elde edilen gelirlerinin bir kısmını Mekke-Medine'ye gönderilmesini şart kılan Mehmed Ağa, bir kısmını da Kudüs'e yönlendirmiştir. Osmanlı vakıf geleneğinde Mekke Medine ve Kudüs'e şart edilen vakıfların gelirlerinin rast gele dağıtılmadığı, belli başlı görev tevcihlerinden sonra surrelerden pay alanların kim olacakları belirlenmiştir. Surreler ile gönderilen Haremeyn gelirleri, kimi zaman cüz okuyucularına, kimi zaman belli süre okuyucularına, kimi zamanda çeşitli görevlerde bulunanlara dağıtılmıştır. Bu çalışmada da Mehmed Ağa'nın vakıflarına kısaca temas edildikten sonra, surre defterleri, mahkeme kayıtları ve vakfiyesi ışığında Kudüs'e yönlendirdiği vakıfları ile vakıflarının gelirleri ele alınacaktır. Aynı zamanda Kudüs'e gönderilen cihetlerin içeriğine bakılacak, Mehmed Ağa'nın vakıflarından faydalanan Kudüslü kimseler ve görevleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Osmanlı, Darüssaade Ağası, Mehmed Ağa, Evkâf-ı Haremeyn Nezareti

Kurban Kayası, Haceri Muallak, Kubbet'üs Sahra

Doç. Dr. Ahmet ARAS

Konya - Türkiye
arasahmet@hotmail.com

Özet

Kutsal yerler, toplumların dinî hayatının merkezini oluşturur. Hinduizm'de Ganj Nehri Varanasi şehri, Yahudilik'te Mescid-i Aksa ve Kudüs, İslamiyet'te Mescid-i Haram ve Mekke, bu önemli mekanlardan birkaçıdır. Hatta bu mekanlar Eğitim kurumlarının, ibadethanelerin, hastahane ve aşevlerinin bulunduğu müşterek kurumları barındıran birer külliye durumunda tarih boyunca birçok devlette varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kudüs'te özellikle Moriah Dağı ve çevresi dünya tarihinin en eski yerleşim merkezidir. Kenanlılarla ilk şehir yapıları oluşturulurken "Kubbet'üs Sahre" denilen mekândaki "Hacer-i Muallak" isimli kaya "Kurban Kayası" olarak belirlenmiş ve daha sonraki şehir yapısı da bunun çevresinde gelişim göstermiştir. Kenanlılar sonrası Hz. İbrahim bölgeye yerleşmiş ve oğlu İshak ile torunları Yakup döneminde de şehrin bu merkezde olduğu bilinmektedir. Yahudilik Hz. Musa ile başlatılırsa, Yahudilerin Mısır'daki uzun esaret dönemi ve Yahudi kabilelerinin Mısır çıkışı sonrası ulaşmak istedikleri yer yine bu merkezin bulunduğu Kudüs şehridir. Yeşu ile Kudüs ve çevre şehirlere yerleşen Yahudilerin M.Ö. 10. asırda Hz. Davut ile devletlerini kurdukları yer ve yönetim merkezi yine bu kayanın bulunduğu merkezdir. Hz. Süleyman M.Ö. 967'de devletin başına geçince tamamladığı mabedin yeri de "Kurban Kayası"dır. Süleyman Peygamber buraya sadece mabet değil, eğitim yeri olan midraş, ahit sandığı konulan özel yer ve kurban sunaklarının bulunduğu mekanlar inşa etmiştir. Süleyman Peygamber'in vefatı sonrası bölünen Davut Krallığı'nın güney kesimde kalan Yahuda devletinin yaklaşık 4 asır merkezi yine Moriah Dağı'ndaki Kurban Kayası olmuştur. Bölge Asurlular Dönemi'nde istila edilmiş, yakılıp yıkılmış, Babil sürgünü sonrası onarım görmüş, Romalılar tarafından tekrar yıkılmış, ağlama duvarı bırakılmış, İslam dönemi ile bölge yeniden düzenlenmiş ve Selçuklular ve Osmanlı Döneminde de hemen hemen bugünkü yapısı şekillenmiştir. Biz tebliğimizde 'Kurban Kayası' denen bu mekanın tarihi perspektif içerisinde değişimini ve önemini harita, grafik ve şemalarla aktaracağız.

Anahtar Kelimeler:

Kurban Kayası, Haceri Muallak, Kubbet'üs Sahre

Mescid-i Aksâ İslam Eserleri Müzesi ve İslâm Sanatları Bakımından Önemi

Dr. Öğretim Üyesi Sümeyra Ocak AHMED

İstanbul - Türkiye
smyrocak@gmail.com

Özet

Mescid-i Aksâ içerisinde yer alan İslam Eserleri Müzesi 1923 yılında Yüksek İslam Heyeti'nin katkıları ile açılmıştır. Müze olarak kullanılan mekân Mescid-i Aksâ'nın güneybatı köşesinde yer almakta olup Meğaribe Kapısı'na yakındır. Müzede İslam coğrafyasının farklı ülkelerinden tarih boyu Kudüs'e gönderilen hediyelerden örnekler ile birlikte Osmanlı Dönemi'nden eserler sergilenmektedir. Haseki Hürrem Sultan'ın Kudüs'teki imaretinden kalan bakır çorba kazanları, Kanuni Sultan Süleyman zamanından kalan revzenler, çini örnekleri, kapılar, mühürler, alemler, şamdanlar, kandiller, taş kitabeler bu eserlere örnek olarak verilebilir. Farklı dönemlere ait yazma Kur'an-ı Kerimler de müzede sergilenen güzide eserlerdendir. Fas'ta 14. yüzyılda hüküm süren Merîni Sultanı Ebu'l Hasan el- Merîni'nin süslemeli bir ahşap sandık içinde cüzler halinde gönderdiği Mağribî Kur'an-ı Kerim de bu eserlerin en önemlilerinden biridir. Mescid-i Aksâ tarihi açısından müzenin belki de en önemli parçası, 21 Ağustos 1969 yılında Avustralyalı fanatik Yahudi Dennis Michael Rohan tarafından yakılan meşhur Nureddin Zengî minberidir. Bu bildiride Mescid-i Aksâ İslâm Eserleri Müzesi'ndeki eserler dönem ve sanat özelliklerine göre değerlendirilerek İslam Sanatları açısından müze ve barındırdığı eserlerin önemine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler:

Mescid-i Aksâ, sanat, müze, İslam Sanatları, yazma eserler.

Klâsik Üslûbu Devam Ettiren Son Dönem Şairlerimizde Kudüs, Mescid-i Aksa Ve Miraç Vurgusu

Dr. Öğretim Üyesi Emrah Gökçe

Ankara - Türkiye
emrahgokce@mgu.edu.tr

Özet

Üç mukaddes din için önem arz eden ve kutsal sayılan Kudüs, tarih boyunca insanlığın önemli dini merkezlerinden biri olmuştur. Kubbetü's-Sahre ve Kible mescidi gibi İslâm medeniyetine ait pek çok unsuru içinde barındıran Kudüs İslâm tarihinin kalbinin attığı coğrafyaların başında gelmektedir. Peygamberlerin tevhit mücadelesine şahitlik etmiş bu topraklar aynı zamanda Müslümanların ilk kiblesidir. Genel olarak edebiyatımızda, hususen de klâsik Türk edebiyatında Kudüs pek çok veçhesiyle ele alınmıştır. Bu vechelerden en mühimi Miraç hâdisesidir. Peygamberimiz (sas) Recep ayının 27. gecesi Mekte'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya Burak adı verilen bir binekle gitmiştir. Buna İslâm geleneğinde İsra denmektedir. Peygamberimizin (sas) Kudüs'teki Mescid-i Aksa'dan Sidre-i müntehaya kadar olan yolculuğuna miraç adı verilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de miraç ve isranın anlatıldığı sure İsrâ suresidir. Gayb âleminde cereyan eden bu hâdise beşer idrakinin üzerinde bir mahiyet arz etmektedir. Bu hususiyet şairlerin muhayyilelerine güç vermiş ve âdeta onları mecazın derinliklerine doğru bir yolculuğa çıkarmıştır. Bu vesile ile pek çok "miraciye" kaleme alınmıştır. Miraciyelerin dışında pek çok şiir türünde de şairler bu konuyu işlemişlerdir. Bilindiği gibi klâsik edebiyatımızda beyit örgüsü tenâsüb sanatı çerçevesinde kurulur. Tenâsüb aralarında anlam bakımından ilgi bulunan iki veya daha çok kelimeyi bir arada kullanma sanatıdır. Şairlerimiz bu bağlamda Kudüs, Mescid-i Aksa, Kubbetü's-Sahre, miraç, burak, refref gibi pek çok ifadeyi aynı şiirde ve birbirleriyle irtibatlı olacak şekilde kullanmışlardır. Genel kabule göre klâsik Türk edebiyatımız 19. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle tarih sahnesinden çekilmiş ve yerini modern Türk edebiyatına bırakmıştır. Bizim kanaatimize göre klâsik edebiyatımız 19. yüzyılda bitmemiş ve 20. yüzyılda da hayatini olanca canlılığı ile devam ettirmiştir. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki klâsik edebiyatımızın bittiğinin söylendiği son asırda en az iki yüz divan yazılmış bir o kadar da farklı türlerde eserler verilmiştir. Tebliğimizin konusu 20. yüzyılda klâsik tarzda eser veren şairlerimizin Kudüs, Mescid-i Aksa ve Miraç hadisesi hakkında kaleme aldıkları şiirleri tesbit edip yorumlamaktır. Bu bağlamda bu asırda eser veren şairlerin eserleri taranmıştır. Ali İffet, Ali Baki Gül Baba, Erzurumlu Mütevekkilzade Hacı Ali Gâlib Efendi, Kemal Edib Kürkçüoğlu, Serbestzâde Ahmet Hamdi-i İskilibi, Osman Mazlum, Ömer Nasuhi Bilmen, Hâce Muhammed Lütfi, Kanbalakzâde Hazmî, Suud Mehmet Yavsî, Kenzî - Abdülaziz Şenol, Bekir Sıdkı Sencer, Şeyh Hâlid, Tâhirü'l-Mevlevî, Hacı Muhiiddinzâde Hüseyin Hüsnü Efendi, Mehmed Memdüh Paşa, Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı, Şerif Ahmed Reşid Paşa, Nusret Tura, Yahyâzâde Âsaf gibi hepsi 20. yüzyılda eser vermiş şairlerin divanlarından örnekler verilerek Kudüs vurgusu izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Türk Edebiyatı, klâsik Türk edebiyatı, 20. yüzyıl, Kudüs, Mescid-i Aksa, miraç, burak, refref

4 . O T U R U M

İSLAM ÖNCESİ DÖNEMDE VE SEMAVİ DİNLERDE KUDÜS

AL-QUDS IN THE PRE-ISLAMIC PERIOD AND IN THE
CELESTIAL RELIGIONS

القدس في فترة ما قبل الإسلام والأديان السماوية

Kitabi Dinlerin Tarihsel Sürecinde Filistin ve Kudüs

Prof. Dr. Mustafa BAŞ

Bilecik - Türkiye
mustafa.bas@bilecik.edu.tr

Özet

Bazı mekânlar ve bölgeler, dini inanışlar noktasından önem verilen, kutsiyet atfedilen alanlar olarak dikkat çekmektedir. Müslümanlar için Mekke, Katolikler için Vatikan, Hindular için Kutsal Ganj Nehri'nin kıyısına kurulmuş olan Varanasi, Tibet Budizm'i için Dalay Lama'nın yaşadığı "Yasak Kent" olarak anılan Lhasa, Buda'nın aydınlandığı yer olan Bodh Gaya, Sihler için Amritsar'daki Altın Tapınak bunlardan en bilinen ve öne çıkanlardır. Bu gibi yerler, farklı inançlarla yüklenen kutsallık veya dini liderlerinin doğduğu mekânlar olması sebebiyle ziyaret edilmekte, çeşitli ayinler ve ritüeller içerisinde veya kendisine yönelerek gerçekleştirilmektedir. Mekânsal bağlamda bu yerlerin kutsiyeti ya Tanrı tarafından çeşitli işaretlerle bildirilmekte veya orada yaşanan ve önemli mahiyette olan bazı dini olaylar sebebiyle oluşmaktadır. Kutsiyet atfedilen bu mekânlar, Vatikan, Mekke gibi bir dine has olarak kabul edilirken, bazen de daha fazla inanışın ortak mekânı olabilmektedir. Genelde Filistin bölgesi, özelde de Kudüs şehri olarak ortak olma özelliğini taşıyan mekânlardan birisidir. Tarihsel geçmişi çok gerilere giden bu topraklar, Yahudilerin tarihinde ve kimliklerinin oluşumunda önemli bir yer tutmaktadır. Hristiyanlar açısından da Tanrı'nın Oğlu olarak kabul edilen Hz. İsa'nın yaşadığı, tebliğ mücadelesi verdiği ve en nihayetinde çarmıha gerildiği topraklar olarak dini anlayışlarının merkezinde yer almaktadır. Her iki dinin önem verdiği isimlerin Müslümanların ortak değerleri olması, mezarlarının ve hatıralarının bu bölgede bulunması, ilk dönemlerde kible olarak Mescid-i Aksâ'ya yönelmesi, Miraç Mucizesinin burada bulunan bir taşın üzerinden başlaması gibi hususlar da bölgeye İslami açıdan kutsiyet katmaktadır. Her üç dinin kutsal olan Kudüs şehri dinî metinlerin verdiği bilgilere göre Hz. Adem'den, Hz. Muhammed (sas)'e kadar bilinen bilinmeyen birçok peygamberin ayak bastığı; büyük medeniyetlerin izlerini barındıran bir şehir olarak tarihte yer almıştır. Kutsal kelimesi, belki de hiçbir mekâna bu kadar geniş ve etkili bir açıda tesir etmemiş ve hiçbir şehirle bu kadar bütünleşmemiştir. Geçmişten bugüne kadar Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar, bu şehirde dinlerine ait birçok kutsal barındırmışlardır. Bu üç din mensuplarının, dini ve sosyal hayatlarında özenle korudukları ve inandıkları birçok detayın bu şehirde vücut bulduğu, bu detayların bazılarının Mabed, Mescid-i Aksâ ve Zeytinlik Dağı gibi inançlarının nirengi noktalarını ifade ettiği görülmüştür. Mabed'in birinci ve ikinci yıkılışına rağmen 1948 yılına kadar Yahudilerin bölgeye yönelik mücadeleleri, Haçlı Seferleri ile Hristiyanların kutsal topraklar kabul ettikleri bölgeyi kurtarma teşebbüsleri, Hz. Ömer'den başlayarak günümüze Müslümanların bu topraklarda var olma ve kendi değerlerine sahip çıkma mücadeleleri, hep atfedilen bu kutsiyetlere dayanmaktadır. Bu tebliğimizde özelde bu üç din açısından kutsiyet atfedilen bölgenin tarihi geri planını ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler:

Yahudilik, Filistin, Kudüs, Mabed, Miraç, Hz. Davut, Hz. Süleyman

Kudüs Ve Civarındaki Peygamber Kabirlerinin Kutsal Metinlerdeki İz Düşümleri Ve Dinî Geleneklere Yansımaları

Dr. Öğretim Üyesi Ali Gül

Trabzon - Türkiye
aligul10@hotmail.com

Özet

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam için büyük bir öneme sahip olan Kudüs ve bu kadim şehrin civarındaki topraklar, söz konusu üç dinin peygamber olarak nitelediği isimlerin bir kısmının kabirlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu kabirlerin birçoğu tarihsel otantiklik hususunda soru işareti taşımasına karşın Kudüs ziyaretçilerini kendisine çekmeye devam etmektedir. Konu hakkındaki geleneksel birikimin en temel kaynaklarından biri hiç şüphesiz kutsal metinlerdir. Gerek Eski Ahit'te gerek Yeni Ahit'te gerekse Kur'an'da peygamberlerin yaşamlarına ve vefatlarına dair önemli bilgiler bulunmaktadır. Söz konusu anlatılar bağlamında üç kutsal metin içinde Eski Ahit'in farklı bir nitelik taşıdığı dikkat çeker. Eski Ahit'te kronolojik bir yaklaşıma, biyografik bilgilere, mekân ve şahıs isimleri noktasında teferruatlı malumata şahit olunur. Bu yönüyle Eski Ahit, peygamberlere dair çok önemli ilk elden veriler sunar ki bunlar kendinden sonraki literatüre büyük bir etkide bulunmuştur. Örneğin Hz. İbrahim'in Ur'da başlayıp; Harran'da, Kenan'da, Mısır'da süren ve Kudüs'ün güneyinde Hebron'da (Halil) son bulan yaşam serüvenini Eski Ahit'te teferruatıyla bulmak mümkündür. Eski Ahit, Hz. İbrahim'in, daha önce eşi Sâre'nin defni için satın aldığı Makpela Mağara'sına defnedildiği bilgisini de verir. Eski Ahit kronolojisi takip edildiğinde ileride Hz. İshak'ın ve Hz. Yakup'un da bu mağaraya gömüldüğü görülür. Hz. Musa'nın serüvenini adım adım önümüze koyan Eski Ahit, onun ölümü ve ölüm mekânı hakkında da bilgiler sunar: "Rab onu Moav ülkesinde, Beyt-Peor karşısındaki vadide gömdü. Bugüne dek mezarının nerede olduğunu kimse bilmiyor." der. Yine Eski Ahit'in satırları arasında Hz. Davut'un ölümü ve ölüm mekânı hakkında birtakım bilgilere tesadüf edilir: "Davut ölüp atalarına kavuşunca, kendi adıyla bilinen kentte gömüldü." cümlesi, Eski Ahit'e aittir. Eski Ahit dikkate alındığında bu örnekleri çoğaltmak mümkündür; bu anlamda Yusuf, Harun, Yuşa, Süleyman ve diğer bazı peygamberlerin vefatları ve vefat yerleri hakkında bilgiler bulunur. Yeni Ahit'te ise bu metnin merkezî figürü Hz. İsa'nın Hristiyan teolojisinin de iddiası çerçevesinde çarمیhta can vermesine ve bu olayın vuku bulduğu mevki hakkında bilgilere yer verilir. Aynı şekilde Hz. Yahya'nın akıbeti hakkında malumata da rastlanır. Kur'an ise kronolojik ve biyografik bilgilere önem vermemekle birlikte ortaya koyduğu verilerle kendinden önceki metinlerdeki söz konusu bilgilerin bir kısmını teyit eder. Diğer taraftan Kudüs ve civarında medfun peygamberlerin kabirleri etrafında uzun tarihî süreç boyunca çok geniş geleneksel anlatılar oluşmuş vaziyettedir. İster inanç, ister turistik amaçlı olsun Kudüs ziyaretçileri bu geleneksel birikimle yoğun şekilde muhatap olmaktadır. Tüm bunlar dikkate alındığında, bu çalışmanın da temel amacını oluşturan; söz konusu kabirlere yönelik anlatıların kutsal metinlerle ilişkisinin açık biçimde ortaya koyulması, önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Eski Ahit, Yeni Ahit, Kur'an, Kudüs, Peygamber Kabirleri.

Kudüs'te Latin Katolik Hıristiyanlar (19.yy.)

Doç. Dr. Ahmet Türkan

Konya - Türkiye
ahmet.turkan@erbakan.edu.tr

Özet

1516 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Kudüs'ün Osmanlı'ya katılması ile birlikte pek çok Hristiyan grubu Osmanlı Devleti'nin himayesi altına girdi. Bunlardan biri de Latin Katoliklerdi haçlıların 1099 tarihinde Kudüs'e gelmesiyle birlikte Ortodoksların aleyhine önemli oranda dini varlıklarını arttıran Latinler burada bir patrikhane kurdular. Haçlıların Kudüs'teki varlıklarının sona ermesi ile birlikte patrikhanelerinin fiili faaliyetleri sona erse de Katolik Fransızkenler vasıtayla Latinler şehirdeki dini faaliyetlerini sürdürdüler. Memlûklülerin Batı ile olan ilişkileri nedeniyle Katoliklerin Kudüs'teki dini varlığı devam etti, hatta bu durum çoğu zaman Ortodoksların aleyhine bir sonuç doğurdu. Osmanlı'nın Kudüs'ü alması sonrasında gözle görülür derecede şehirde Ortodoksların ağırlığı artarken Katolikler de ise bir gerileme yaşandı. Ancak bu durum 18. yüzyılın başından itibaren aynı derecede devam etmedi. Osmanlı'nın Ortodoks tandanslı Rusya ve Katolik tandanslı Avusturya ve Fransa gibi devletler karşısında aldığı yenilgi ve beraberinde yapılan antlaşmalar Kudüs'teki dini grupların durumunu etkiledi. 19. yüzyıla gelindiğinde ise Kudüs'teki dini rekabetler artık sadece farklı Hristiyan mezhepleri arasında değil, aynı mezhebi destekleyen farklı devletler arasında da yaşanmaya başladı. Osmanlı Devleti ise yaşanan bu rekabet ortamında orta bir yol bulmak için büyük gayretler sarf etti. Çünkü yerelde yaşanan bir kriz devletin başına sıkıntı açabiliyor ve uluslararası sorunlara neden olabiliyordu. Sorunların sebebini tespit etmek de hayli zordu. Derinliklere gidildiğinde siyasi olarak gözüken olayın dini, dini gibi bir olayın da siyasi bir arka planının olduğu dikkati çekmekteydi. Böyle iç içe geçmiş ve karmaşık bir ortamda devletin kutsalları da gözeterek bir denge politikası izlemesi hayli zorlaşıyordu. Kıyamet Kilisesi ile Doğu Kilisesi üzerinde yaşanan tartışmalar bunun en somut örneklerinden birkaçıydı. Bu çalışmada Yavuz Sultan Selim sonrasında Kudüs'teki Katolik Fransızkenlerin durumu ile birlikte 19. yüzyıl ortasından itibaren farklı devletlerin ve Roma Papalığının himayesi altında faaliyet gösteren Katolik grupları ve yaşanan rekabetler ele alınacaktır. Birincil kaynaklar olarak Osmanlı Arşivi ve dönemin yerli ve yabancı gazetelerinden yararlanılacaktır. Ayrıca konu ile ilgili yerli ve yabancı literatürden de faydalanılacaktır. Metot olarak da karşılaştırma ve deskriptif yöntemler kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Osmanlı, Kudüs, Hristiyan, Latin, Katolik, Fransızkenler.

Bir Arada Yaşama Modeli Olarak Hz. Ömer'in Kudüs Fethi ve Amannamesi

Doç. Dr. Halit Çil

Kahramanmaraş - Türkiye
halitcil@gmail.com

Özet

Hz. Peygamber'in vefatı sonrası yaşanan idari şaşkınlık neticesinde Peygambersiz hayata intibak sadedinde Hz. Ebu Bekir devlet başkanı (halife) olarak seçilmiştir. Toplumsal birlikteliği zedeleyen Ridde olayları Ebu Bekir'in akıllıca siyasetiyle kontrol altına alınmıştır. İç birliği sağladıktan sonra Halife, Suriye bölgesine fetih harekâtına girişmiştir. Bizans ile şiddetli çarpışmaların olduğu Yermük savaşında Müslümanların ordusu kendisinden kat kat güçlü Bizans ordusu önünde komutan Halid b. Velid'in taktikleriyle zafer kazanmıştır. Savaş devam ettiği esnada Hz. Ebu Bekir vefat etmiş ve yerine Hz. Ömer halife seçilmiştir. Yermük zaferinden sonra bölgenin stratejik açıdan en önemli merkezi olan Şam şehri kuşatılmıştır. Şam'ın fethi oldukça önemlidir. İslam ordusu üzerindeki etkisi yanında bölge halkı üzerinde de etkili olmuş ve bazı bölgelerin kendiliğinden teslim olmaları sonucunu getirmiştir. Şam askeri üs olarak kullanılarak diğer yerlerin fethine hız verilmiştir. Filistin bölgesi Suriye'nin en son fethedilen topraklarından sayılabilir. Ecnadeyn Filistin'e geçit veren stratejik bir konumdaydı. Amr b. As komutasındaki ordu, Artabon komutasındaki Bizans ordusu ile şiddetli bir savaş gerçekleştirdi. Neticede Artabon İlya'ya (Kudüs) çekilmek zorunda kaldı. Gazze'yi fetheden Amr, ardından Kudüs üzerine yürüyüp şehri kuşattı. Dört ay kadar süren kuşatma Müslümanları oldukça zorlamıştı. Müslümanlar Kudüs'ün fethini siyasi olmaktan çok dini bir sorumluluk olarak kabul etmişlerdir. Çünkü burası Mekke ve Medine'den sonra mukaddes toprak olarak kabul edilen üçüncü yerdir ve aynı zamanda Müslümanların ilk kiblesidir. Kuşatma esnasında Kudüs halkına iman, itaat ve savaş seçeneklerini ifade eden mektuplar yazıldı. Suriye bölgesinin büyük çoğunluğunu fethetmiş olan Müslümanlara direnmenin faydasız olduğunu anlayan Kudüs halkı, haklarını garanti altına almak için Halife Ömer'e amanname ile şehri teslim edeceklerini bildirdiler. Birçok şehirleri fethedilen Filistin'de en son fethedilen yerlerin başında Müslümanlar ve Ehl-i Kitap olanlar için kutsal sayılan Kudüs gelmektedir. Kudüs'ün fethi dünya ve İslam tarihi açısından oldukça önemlidir. Müslümanların ilk kiblesi Kudüs, Halife Ömer'e teslim edilince İslam'ın savaş mantığını yansıtan bir amanname metni yazılmış ve hükümlerine riayet edilmiştir. Bu tebliğde; fethi hazırlayan sebepler, fethin gerçekleşmesi, fetih sonrası Hz. Ömer'in icraatları ve amannamenin hukuki ve modellik boyutları sebep-sonuç çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Hz. Ömer, Kudüs, Fetih, Amanname, Halife, Beraber Yaşama, Model, İlya.

Abbâsî Halifesi Hârûnürreşîd Döneminde Kudüs

Dr. Öğretim Üyesi Yasemin Sarı

Tekirdağ - Türkiye
ysari@nku.edu.tr

Özet

Bu tebliğde Abbâsîler'in beşinci halifesi Hârûnürreşîd döneminde Kudüs'ün Müslümanlar ile Hristiyanlar nezdindeki dinî ve siyasî konumu üzerinde durulacaktır. Askerî sahada elde ettiği başarılar sayesinde dönemin Batı Avrupası'nda Hristiyan aleminin en güçlü İmparatorlarından biri haline gelen Şarlman'ın, Kral Pippin döneminde başlatılan doğu politikasını yeniden ele alıp dindar bir Hristiyan ve Avrupalı bir imparator kimliğiyle Hristiyanlar açısından kutsal görülen Kudüs'e yönelmesi, onu Doğu'nun en güçlü devletlerinden biri olan Abbâsîlerle karşı karşıya getirmiştir. Her iki devlet liderinin siyasî yakınlığı, onları hem Müslümanlar hem de Hristiyanlar açısından kutsal kabul edilen Kudüs üzerinden ittifak kurmaya sevk etmiştir. O dönemde Abbâsî Devleti'nin başında Halife Hârûnürreşîd yer almaktaydı. Doğu'nun ve Batı'nın iki büyük devlet başkanını ortak noktada bir araya getiren şey ise Bizans ile aralarındaki sorunlu münasebetlerdi. Şarlman ile Hârûnürreşîd'in Bizans düşmanlığı sebebiyle kurdukları stratejik ortaklık neticesinde Hristiyanların Kudüs üzerinde bazı talepleri yerine getirilerek Kudüs'te kilise ve manastır inşaatı, Hristiyanlara ait yerleşim yerlerinin kurulması kararlaştırılmıştır. Diğer taraftan ise Hârûnürreşîd'in izlediği bu siyaset sayesinde Bizansla olan münasebetlerini dengede tutmayı başardığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler:

Hârûnürreşîd, Kudüs, Abbâsîler.

5 . O T U R U M

ARŞİV KAYNAKLARINDA KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ

AL- QUDS AND MASJID AL- AQSA IN ARCHIVE RESOURCES

القدس والمسجد الأقصى فى مصادر الأرشيف

Başkanlık Osmanlı Arşivi Belge ve Defter Kayıtlarında Kudüs

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Zeki İzgoer

İstanbul - Türkiye
azeki.izgoer@sbu.edu.tr
izgoer@yahoo.com

Özet

Bu tebliğde İstanbul Kâğıthane’de bulunan Başkanlık Osmanlı Arşivi’nde, Kudüs’le ilgili belge ve defterlerin buldukları fonlar hakkında bilgi verilecektir. Özellikle yabancı araştırmacıların bu bildiriden büyük ölçüde istifade edecekleri umulmaktadır. Ayrıca tebliğ sırasında Osmanlı adaleti ve hoşgörüsüne dair Kudüs’ün idaresine dair belge görüntüleri ve transkripsiyonlarından örneklere de verilecektir. Tebliğ, Başkanlık Osmanlı Arşivi’ndeki belge ve bilgi yoğunluğunu ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Başkanlık Osmanlı Arşivi, Kudüs.

Sosyal Politika Meselesi Olarak Osmanlı Devletinin 19. Yy Kudüs İskân Politikası (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri Çerçevesinde)

Dr. Öğretim Üyesi İsa AKALIN

Antalya - Türkiye
isaakalin@akdeniz.edu.tr

Özet

Barınma ve iskân meselesi devletler ve milletler için sosyal, ekonomik ve siyasi açılardan önemini korumaya devam ettiği gibi devletlerin iskân politikaları da sosyoekonomik, idarî, askeri ve siyasi yönleriyle önemli etki ve işlevlere sahiptir. Sosyal politika, geniş manada, sosyal hayatın bütün belirtilerini ihtiva etmektedir. Dar manada sosyal politika ise kapitalist ekonomi düzeninde iki sınıf arasındaki tezatları ve mücadeleleri hafifletmeye, mümkün olduğu takdirde bunları ortadan kaldırmaya, mevcut ve yürürlükteki düzeni devam ettirmeye ve sağlamlaştırmaya yönelmiş politikadır. Fethedilen yerlerin Türkleştirmesini ve İslamlaşmasını sağlamada Osmanlı Devleti'nin iskân politikalarının yadsınamaz bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti, Kudüs ve civarının İslâm Dini ve Müslümanlar için olduğu kadar, semavî kökenli Yahudilik-Yahudiler ve Hristiyanlık-Hristiyanlar için de tarihî ve dinî değerini göz önünde bulundurarak, Kudüs'teki iskân politikalarını belirlemiş ve hassasiyetle uygulamıştır. Bu çalışmada, Osmanlı Devleti'nin uzun yüzyıllar boyunca Kudüs'ü barış ve huzur beldesi olarak yönetmesinin incelikleri Kudüs'te uyguladığı iskân politikaları ekseninde Başbakanlık Osmanlı Arşivleri belgeleri ışığında tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Osmanlı Devleti, Kudüs, Sosyal Politika, İskan Politikası, Osmanlı Arşivi.

Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-zünûn Adlı Eserindeki Veriler Işığında Kudüs'te İlim ve Kültür Ortamı

Prof. Dr. Eyüp BAŞ

Ankara- Türkiye
ebas69@yahoo.com

Özet

Kudüs, 638 yılında Hz. Ömer döneminde İslâmiyet'in hakim olduğu topraklara dahil olmasından itibaren Müslümanlar tarafından daima özel bir ilgiye mazhar olmuştur. Bu ilgide Müslümanların ilk kiblegâhı Mescid-i Aksâ'nın Kudüs'te olması önem arz etmiştir. Fetih sonrasında Müslümanların orada yerleşmeye başlamaları şehrin dokusunu zaman içerisinde değiştirmiş, bu değişim yüzyıllar boyu devam etmiştir. Bir İslam şehri hüviyeti kazanan Kudüs, ilmi hayat bakımından da cazibe merkezi olmuş bu yönü dolaylı veya dolaysız pek çok müellifin eserine konu olmuştur. Kudüs'te cereyan eden ilmi hayatın biriktirdikleri, ünlü Osmanlı tarih yazarı Kâtip Çelebi (ö.1067/1657)'nin eserlerine de yansımıştır. Kendisi, 17. yüzyıl Türk ilim dünyasının pozitif ve hür düşüncüyü temsil eden en önemli ilim adamlarından biridir. Yazdığı birbirinden değerli eserle bütün dünyaca takdir edilmiş, bilim tarihimizin en büyük bibliyografisti ve coğrafyacısıdır. Bibliyografi alanındaki meşhur eseri Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn'dur. Bu eserin telifi yirmi yılda gerçekleşmiştir. 1633 yılında Halep sahaflarında başladığı araştırma ve incelemelerini çeşitli şehirlerin sahaf ve kütüphanelerinde sürdürerek tamamlamıştır. Eser adından da anlaşıldığı üzere kitapların (kütüb) yanında ilmî disiplinleri de (fünûn) ele almış, yani ilimlerin sayımı ve taksimini de konu edinmiştir. Bu özelliğiyle aslında pek çok İslam beldesinde devam eden ilmi hayata ışık tutmaktadır. Bunlardan birisi de hiç şüphesiz tarih boyunca Müslümanlar için en önemli ilim, kültür ve sanat merkezi olan Kudüs'tür. Tebliğde Keşfü'z-zunûn'unda Kudüs tarihine farklı cephelerden ışık tutan veriler ortaya konulmakla birlikte burada yetişen ve verdikleri değer nedeniyle İslâm coğrafyasının farklı beldelerinden oraya yerleşmiş ilim adamlarının tarihsel süreçte oradaki ilmî ve kültürel hayata olan etkileri, özellikle de Kudüs'e dair kaleme alınan eserler ve bunların önemi işlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Osmanlı, Kâtip Çelebi, Keşfü'z-zunûn, İlim.

Kudüs ve Filistinlerin Problemlerinin Çözme Kapısı Olarak Türkiye'deki Arşivleri Kullanmaları(1918-1955)

Prof. Dr. Mustafa Güler

Afyon-Türkiye
mustafaguler4308@gmail.com

Özet

1918 yılında İngilizlere tarafından işgal edilen Kudüs ve Filistin topraklarında siyasi ve askeri işgalin yanı sıra Müslümanlar tarafından Hz. Ömer döneminden itibaren tesis edilen mukaddes yapılar, vakıflar akarları ve hayratı, şahıs malları içinde bir işgal ve yok etme süreci başlamıştı. Böyle bir durum karşısında Başta Mescid-i Aksa ve çevresindeki mekânların idarecileri ile Kudüs kadısı, müftüsü ve önde gelen eşhası bireysel mücadele yolunu seçmişlerdi. Ancak işgaller ve el koymalar artınca bunlara karşı hukuki ve belgesel mücadele yapabilmek için 1920'li yıllardan itibaren Osmanlı kayıtlarına müracaat edilmesi yoluna gidilmişti. Bu maksatla 1923 sonrasında, kimi Kudüs ve Filistinliler o günkü şartlarda tasnifi devam eden veya ortaya konulan, Şeriye sicilleri arşivleri, Osmanlı arşivi ve Vakıflar arşivinde çalışma yapmak için izin istemişlerdir. Kimi de belki de seyahat zorluklarından dolayı belge talebinde bulunmuştur. Bu çalışmada İngiliz manda yönetimi döneminde ve İsrail işgali sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinden başlayarak Osmanlı ve diğer arşivlerimizde çalışma yapan, belge talebinde bulunan şahısların müracaatları, çalışma konuları ve bunları hukuki belge olarak kullanma şekilleri ele alınacaktır. Belgeler ağırlıklı olarak Dışişleri bakanlığı arşivleri ve Cumhuriyet arşivinde bulunmaktadır. Bu yönü ile çalışmamızın bugün iyi bir noktaya gelen Osmanlı arşivi ile Filistin arşivinin kullanılması alanına yeni bir kapı aralayacağını ümit ediyoruz.

Anahtar Kelimeler:

Arşivler, Kudüslüler, Hariciye, Kudüs Kadısı.

Miladi On Yedinci Yüzyılda Kudüste Önemli Âlimler Yetiştiren Aileler

Dr. Abdulhamit TURGUT

Mardin-Türkiye
turgutislam4773@hotmail.com

Özet

Eyyübiler ve Memlûklular döneminde Kudüs'deki kültürel yaşam, kent tarafından daha önce hiç görülmemiş bir derecede ilerlemiştir. Frankların Kudüs'ü işgal etmeleri, bütün Müslümanların bu şehre olan ilgilerini çekmeye, tarihini ve şehirler arasındaki diğer özel durumunu yeniden keşfetmeye teşvik etmiştir. Ayrıca bu durum neticesinde Kudüs'ün faziletleri üzerine değerli kitaplar telif edilerek sonuçlanmıştır. Dolayısıyla birçok âlim bu faziletlere sahip olmak ve Kudüs'ün, sakinlerine bahsettiği bereketten faydalanmak için burayı yurt edinmişlerdir. Eyyübiler, Memlûklular ve Osmanlıların padişah ile şehzadeleri, şehrin halkına bol bol hediyeler dağıtmışlardır. Dini, kültürel ve sağlık alanında vakıf kurumları kurmuşlardır. Söz konusu hediye ve vakıflar şehrin kültürel hareketliliğine inkar edilemez derecede katkı sağlamıştır. Zira kısa bir süre içinde şehir, bir kültürel merkez olarak önemini yeniden kazanmıştır. Diğer yandan bu dönemde şehirde yaşayan âlimlerin biyografileri bize ilme olan ilgilerinin ne denli kapsamlı olduğunu göstermektedir. Nitekim âlimlerin çoğu kendilerini araştırmaya, yazmaya ve öğretmeye adanmışlardır. Bu açıdan Mescid-i Aksa ve civarındaki medreseler bu âlimlerin ilmi hünerlerini uygulama alanı olarak göze çarpmaktadır. Kudüs'teki devlet idaresinin değişimi ve idari kurumlarının değişmesi şehrin ilim statüsünü etkilemiştir. Aslında devlet idaresi tarafından âlimlere ayrılan bol bağışlar, onları mevcut otoriteden - en azından ekonomik olarak - bağımsız kılmak için yeterli bir neden olarak görülmekteydi. Dolayısıyla bölgedeki diğer şehirler gibi Kudüs şehri ilmi hareketlilik açısından bir değişiklikliğe uğramamıştır. Kudüs, Eyyubiler, Memlûklar ve Osmanlılar döneminde sosyokültürel istikrarın bir sonucu olarak, çocuklarını ilme vakfeden ve birkaç nesil boyunca çocuklarına aktaran aileleri ortaya çıkartmıştır. Böylece bazı aileler çocuklarını medrese ve camilere özellikle de Mescid-i Aksa'ya vakfetmiştir. Şehirde yaşayıp ilimle uğraşan aileler zeki olan çocukları ile bu ilim atmosferini devam ettirmişlerdir. Diğer yandan şehir zaman zaman Mescid-i Aksa'ya yakın olmak, çeşitli ilmi toplantılar vermek ve ilim talebelerine icazet vermek için İslam âleminin değişik bölgelerinden âlimler almaktaydı. Kudüs şehrini ilim açısından değerlendirdiğimizde her dönemde farklı ilmi çalışmalara sahip olduğunu görmekteyiz. Bu çalışmamızda özellikle Miladi 17. yüzyılda (h. 11. yy) Kudüs'de yaşayıp ve ilim ile uğraşan en önemli ailelerden olan; Ebu'l-Lutuf oğulları, Benu'l-İlmî oğulları, Benu ed-Decânî oğulları, Benu ed-Dîrî oğulları ve Benu el-Hurbeyşî oğulları'nın yetişmiş ve ün salmış âlimleri ve farklı ilim kategorilerinde yaptıkları telifleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Mescid-i Aksa, Ebu'l-Lutuf oğulları, Benu'l-İlmî oğulları, Benu ed-Decânî oğulları, Benu ed-D.

6 . O T U R U M

İLİM SANAT VE EDEBİYATTA KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ
AL- QUDS AND AL- MASJID AQSA IN SCIENCE ART AND
LITERATURE

القدس والمسجد الأقصى فى العلم والفن والآداب

Divan Edebiyatında Ve Çağdaş Şiirimizde Kudüs

Ferhat ERDÖNMEZ

Ankara - Türkiye
ferhat.erdonmez@diyanet.gov.tr

Özet

Kudüs ve Mescid-i Aksâ, Müslümanlar için önemli bir yere ve değere hâiz olması hasebiyle, İslâmî değerlerden ve imgelerden beslenen, manevi altyapımızı çokça ve sıklıkla kullanan edebiyatımızda, tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de önemli bir yer edinmiştir. Kadim dönem divan edebiyatımızda, İslam tarihinden mülhem önemli hadiselerle atıf yapıldığı gibi, medeniyetimizin en köklü ve ulvi miraslarından olan Kudüs'ün, divan edebiyatımızda ve günümüz edebiyatında önemli bir olgu olarak anlatıldığı, edebî sanatların zirve tavır ve üslubuyla bahsedildiği görülmektedir. Divan edebiyatında, kadim edebiyatımızın revaçta olduğu süreçte, Kudüs'ün bir Osmanlı şehri olması dolayısıyla, bu dönemde Kudüs'ün güzelliği, doğal manzarasının şiirselliği ve etkileyiciliği, aylar süren hac yolculuğu vesilesiyle Kudüs'e uğrayan surre alaylarının Kudüs'de ve Mescid-i Aksâ'nın civarında oluşturduğu sevinç ve mutluluk tabloları, Kudüs'e hizmet etmenin, onu imar ve ihyâ hizmetlerinin ne kadar büyük bir hasene ve şeref vesilesi olduğu üzerinde durulmuş; bu dönemde tabiri caizse "Kudüs'ün Vuslat Dönemi" olarak özetleyebileceğimiz, edebiyatımızda Kudüs başlığının ilk dönemi yaşanmıştır. Çağdaş şiirimizde Kudüs imgesinin anlamına ve izahına geldiğimizde ise, 1917 yılında Kudüs'ün Osmanlı hâkimiyetinden çıkmasından sonra Müslümanların ortak vicdanlarında kanayan bir yara olarak yer etmeye başlamasıyla Kudüs bağlamında şiir, neredeyse tamamen Kudüs'e özlem, intifâda, Kudüs'ün maruz kaldığı zulmün dünyaya duyurulması, Müslümanların bu bağlamda şuur ve bilinç kazanmaları, istikbalde bir gün Kudüs'le yeniden kavuşmaya dair umut aşılması ve bu umudun diri tutulması gibi amaçlarla yazılmaya, bu gibi dini inanç ve söylemlerin ilan edilmesi gibi bir tebliğ metodu olarak görülmeye başlanmıştır. "Kudüs'e Hasret Dönemi" olarak isimlendirebileceğimiz bu dönem, kendi içinde Kudüs şairlerinin neşet etmesine, Kudüs şairi olarak temâyüz eden isimlerin kalem ve kelam mücadelesine zemin hazırlamıştır. Bu tebliğde, geçmişten günümüze, divan edebiyatımız ve çağdaş edebiyatımızda önemli bir yer tutan Kudüs şiirlerinden örnekler verilecek, divan edebiyatımızın birbirinden zirve kadim şairlerinin Kudüs konulu beyitlerinin sunulması ve edebî bir üslupla izahlarının yapılarak, Mescid-i Aksâ'nın peygamberler gülşeni avlusunda, his dünyamızı canlandıracak, Kudüs Aşkını ve özlemini yine ve yeniden gönül dünyamıza duyuracak bir şiir yolculuğuna çıkılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Divan Edebiyatı, Aruz, Hece, Kaside.

Mer'î b. Yûsuf el-Makdisî'nin Arapların ve Arap Dili'nin Üstünlüğüne Dair Görüşleri (Dönemsel Bir Okuma Denemesi)

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Faruk ÇİFÇİ

Bolu - Türkiye
mehmetfarukcifici@ibu.edu.tr

Özet

Mer'î b. Yûsuf el-Makdisî (ö. 1033/1624) Filistin'deki Nablus yakınlarında bulunan Türkerm köyünde dünyaya gelen, sonrasında ilim tahsili için Kudüs ve Mısır'da bulunan, hayatının bundan sonraki kısmını ise Mısır'da geçiren çok yönlü bir din âlimidir. Muhtelif alanlarda yetmiş küsur eser veren bu âlimin çalışmalarından biri *Mesbûkû'z-zehab fî fadli'l-'Arab* adlı risâledir. Bu eserde müellif Arapların nesep olarak Acemlere üstünlüğü konusundaki görüşlerine yer vermiş, İmâm Şâfiî (ö. 204/820) ve İbn Teymiyye'nin (ö. 728/1328) de savunduğu Arap dilinin diğer lisanlardan efdal olduğu düşüncesini farklı açılardan temellendirmeye çalışmıştır. Bu gayretiyle onun Arap ve Acemleri bünyesinde barındıran ve idarecileri Türklerden oluşan 16. ve 17. yy. Osmanlı Mısır'ında Araplara ve Arapça'ya olan ilgiyi diri tutmayı kendisine bir görev addettiğini düşünmek pekâlâ mümkündür. Zira yaşadığı tarihlerde ve öncesinde Mısır'da Türkçe öğrenmeye çalışan Arapların ve bu lisânın kavâidini öğretmek üzere kaleme alınan eserlerin var olduğu bilinmektedir ki bu durum prensip olarak Mer'î b. Yûsuf'un Arapça ile İslâm dini arasında kurduğu kuvvetli bağ nedeniyle tasvip etmeyeceği bir eğilimdir. Buna rağmen, hilafeti elinde bulunduran Osmanlı padişahlarının hakkını teslim etmek istediği de *Kalâidü'l-'ikyân fî fedâili Âli Osmân* adlı eserinde göze çarpmaktadır. Mer'î b. Yûsuf'un bu tavrının benzerini ondan yüzyıllar önce Abbasiler döneminde yaşamış olan Ebû Osmân el-Câhiz (ö. 255/869) sergilemiştir. Zira o, Araplar'ın ve Arapça'nın faziletini Şuûbîler'e karşı savunurken devletin önemli kademelerinde varlığını hissettiren Türk asıllı idarecileri göz önünde bulundurarak *Fezâilü'l-Etrâk*'i kaleme almıştır. Dolayısıyla iki müellifin davranışlarındaki benzerlik içinde buldukları şartların da kısmen benzer olduğu fikrini akla getirmektedir. Tüm bunlara istinaden çalışmanın ilk bölümünde Mer'î b. Yûsuf'un *Mesbûkû'z-zehab* isimli eserindeki görüşleri incelenecektir. İkinci bölümde ise eserin te'lif nedeni olması muhtemel görülen ve yukarıda ana hatlarıyla ifade edilen düşünceler delillendirilmeye çalışılacaktır. Bu araştırmanın Kudüs'te yetişmiş bir din âliminin Arapların ve Arapça'nın üstünlüğü ile ilgili görüşlerini ortaya koyması, diğer yandan Osmanlı idaresinin ilk yıllarında Arap coğrafyasının yeni yönetimle münasebetleri noktasında bazı ipuçları sunması yönüyle faydadan hâli olmayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Mer'î b. Yûsuf, *Mesbûkû'z-zehab*, Arapça'nın Üstünlüğü, Osmanlı Devleti, Mısır'da Şuûbiyye.

Günümüz Türk Mûsikisinde Kudüs/Mescid-i Aksa Temalı Eserler

Dr. Öğretim Üyesi Tacetdin Biyık

Malatya - Türkiye
tacetdin.biyik@inonu.edu.tr

Özet

Mûsiki, nefsânî, Rahmânî, maddî-manevî, dünyevî-uhrevî olsun, olumlu veya olumsuz his, hayal, inanç, bilgi gibi her türlü duygu ve düşüncenin paylaşımında, ifade edilmesinde; dinleyicide aynı duygu ve düşüncelerin oluşmasını, çoğaltılıp azaltılmasını, icracının arzu ettiği yeni duygu ve bilgilerin dinleyicide etkili olmasını sağlamak amacıyla tarih boyunca kullanılan en etkili araçlardan birisi olmuştur. Dünya hayatının hemen hemen her safhasında -doğumdan ölüme kadar- mûsiki ile içli dışlı olan Müslüman Türkler, mûsikiyi üretmeyi (çalmak, söylemek, beste yapmak, söz yazmak) ve dinlemeyi hem dinî olmayan amaçlarla hem de dinî saiklerle yapmışlardır. Hemen hemen her konuda üretilen müzikal eserler, tarihî ve dinî açıdan Müslüman Türkler için çok özel bir konuma sahip olan Kudüs ve Mescid-i Aksâ konusunu da içermektedir. Bu çalışmada, günümüz Türk mûsikisinde konusunu Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın oluşturduğu eserlerin tespiti, tespiti yapılan eserlerin hem beste hem de güfte bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Eserlerin incelenmesi neticesinde Müslüman Türklerin konu hakkındaki duygularını ifade için mûsikiyi bir araç olarak etkili bir şekilde kullandığı görülecektir. Şöyle ki; eserler, toplumun genelinin sevebileceği nağme ve ritimlere sahip şarkı, türkü, ninni, marş ve ilâhi gibi formlarda; uşşak, hüseyini ve kürdî gibi makamlarda; sofyan, nim-sofyan gibi usullerde bestelenmiştir. Güfte bakımından ise; Kudüs'ün/ Mescid-i Aksâ'nın Müslümanların ilk kiblesi olması, harem olması, miraç hadisesine şahitlik etmesi, ziyaret amacıyla gidilebilecek üç mescitten birinin orada olması vb. birçok sebebe karşın günümüzde Müslüman olmayanların (Yahudiler) idaresinde olması, orada yaşayan Müslümanların çeşitli zulüm ve işkencelere, zorbalıklara maruz kalmaları gibi etkenlerden dolayı her zaman ve zeminde mazluma yardımcı olmayı kendisine şiar edinmiş Müslüman Türk'ün yüreğini sızlatmakta, bu bölgenin bir an evvel İslâm idaresine geçip tarihte (Müslümanların idaresinde) olduğu gibi adaletle yönetilip her dinden ve ırktan insanın huzurla yaşadığı bir yer olması arzusu eserlerde işlenen en temel konulardandır. Ayrıca eserlerde, Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın bugün bu uygulamalara maruz kalmasının sebepleri de zikredilmiş, bu durum Müslümanlar için bir zillet olarak görülmüş bundan kurtuluşun çaresi olarak da Müslümanların birlik ve beraberliğinin gereğine, dinin emirlerinin hassasiyetle yerine getirilmesine, yasaklarından da aynı şekilde kaçınılmasına işaret edilmiştir. Bu eserlerle, Kudüs ve Mescid-i Aksâ konusunda insanların duygu ve düşüncelerine tercüman olmak, onları bu konuda bilgilendirmek, bilinçlendirmek gibi hedeflerin amaçlandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Mescid-i Aksâ, Türk Mûsikisi, Ninni, İlahi, Marş.

إسهامات المماليك البحرية في الحياة الفكرية والثقافية بمدينة القدس (م1382- 1250هـ 648-784) برزان ميسر حامد الحميد أستاذ دكتور

العراق

dr.barzan_78@yahoo.com

الملخص

تتمتع مدينة القدس بمكانة عظيمة في نفوس الأمة الإسلامية، لما لها من أهمية عقائدية ، وتاريخية؛ فقد أولى المسلمون المدينة اهتماماً كبيراً منذ أن فُتحت في عهد الخليفة عمر بن الخطاب) رضي الله عنه(، فنشطت الحياة بمختلف مناحيها ، وأزدهرت حضارتها، حتى أصبحت رمزاً يُعبر عن حضارة وأصالة الأمة الإسلامية عامة، والشعب الفلسطيني على وجه الخصوص . وفي عهد المماليك البحرية (648-748هـ 1250-1382 م) ونتيجة لاستقرار الأوضاع السياسية، وتصفية الوجود الصليبي في بلاد الشام، نشطت الحياة بمختلف أشكالها، إذ بلغت مبلغاً عظيماً من الحضارة والعمارة والفكر والثقافة، فأصبحت أولى حواضر العالم الإسلامي ، فقد عمل سلاطين المماليك على تشجيع الحركة الفكرية والثقافية، والإنفاق عليها، وتشديد المؤسسات المختلفة، التي لا زال بعضها قائماً حتى يومنا هذا؛ مما ترك آثاراً عظيمة في ازدهار الحركة الفكرية والثقافية، التي نشطت بشكل واضح في المدينة في تلك الفترة، وأصبحت المؤسسات التعليمية المختلفة عامرة بالعلم وأهله من العلماء والمتعلمين، وتنوعت العلوم، وغدت المدينة مقصداً للعلماء وطلبة العلم، الذين وفدوا إليها من المشرق و المغرب. و يمكن القول أن النضج الفكري والثقافي لمدينة القدس قد بلغ كماله في العهد المملوكي . وتكمن أهمية الدراسة في تقديم صورة واضحة ومتكاملة عن الحياة الفكرية والثقافية في مدينة القدس في عهد المماليك البحرية من خلال الوقوف والتعرّف على جهودهم وإسهاماتهم في تشجيع الحركة الفكرية والثقافية في المدينة، وأهم النتائج التي ترتبت على تلك الجهود . معتمدين منهج البحث التاريخي (الوصفي والتحليلي)، للوصول الى الصورة الواضحة المعالم تاريخياً، وبالاعتماد على المصادر والمراجع ذات العلاقة . وأقتضت طبيعة الدراسة ان نقسمها الى مقدمة وأربعة محاور وخاتمة سطرنا فيها أهم ما توصلنا إليه من نتائج. تناول المحور الأول إسهامات السلطان الظاهر بيبرس (658) - 676 هـ / ٧٧٢١ - ١٠٢١م) في الحياة الفكرية والثقافية بمدينة القدس. في حين أختص المحور الثاني بالحديث عن إسهامات السلطان المنصور قلاوون (٧١٨ - ٧٩٨ هـ / ١٠٢١ - ١٠٧٢١ م) في ذات الاتجاه. وكرسنا المحور الثالث للحديث عن إسهامات السلطان الناصر محمد بن قلاوون (693- 741 هـ / ٣٩٢١ - ١٠٤٣١ م) وجاء المحور الرابع والأخير للوقوف على إسهامات أبناء وأحفاد الناصر محمد بن قلاوون) (784 - 791 هـ)

الكلمات المفتاحية:

إسهامات، المماليك، البحرية، الحياة ، الفكرية ، الثقافية، القدس

Müslümanlara Ve Yahudilere Göre Kudüs'te Ölmek

Dr. Öğretim Üyesi Rabia MERT

Sinop - Türkiye
rabiamert@sinop.edu.tr

Özet

Müslümanların ve Yahudilerin Kudüs'e gömülmek istemelerinin dini argümanları ve tarihi süreçte bu konunun nasıl geliştiği incelenmiştir. Zira Yahudilerin buraya defnedilmek istemeleri Kudüs'e ilgilerinin bir boyutunu oluşturması nedeniyle önemlidir. Kudüs'ün Yahudiler için önemi öncelikle burasının krallıkla ilgili umutlarının merkezi olmasındandır. Eski Ahit'te krallığın merkezinin Sion olduğu belirtilir. Böylece gelecekte inşa edilecek bir krallığın şehir ile bağı kurulmakta ve Kudüs dünyanın merkezi olarak görülmektedir. Kutsal kitaplarında geçen benzer ifadeler nedeniyle Yahudiler, Kudüs'te yaşamak istemişlerdir. Bunun yanında Kudüs'te ölmek ve oraya gömülmek de isterler. Böylece Kudüs'te ölmek ve oraya gömülmek isteği krallığın olmadığı dönemlerde Yahudilerin burayla bağlarını devam ettirmelerini sağlayan bir unsur olmuştur. Kudüs'e gömülmek istemelerinin dünyanın sonu anlayışı ile bağı bulunmaktadır. Eski Ahit'te insanların öldükten sonra hesaba çekilmek için diriltileceği ve hesapların görüleceği yerin Josafat Vadisi olduğundan söz edilir. Şöyle ki bahsedilen yer, Kudüs'ün doğusundaki Kidron Vadisi'yle özdeşleştirilmiş ve Zeytin Dağı ile birlikte düşünülerek ölümlerin hesap için diriltileceği mekânın burası olduğu kabul edilmiştir. Hz. Davud'un oğlu Absalom dâhil birçok ermişin burada medfun bulunduğu iddia edilmektedir. Bununla birlikte Yahudilere göre buraya defnedilenler, kıyamet günü ilk diriltilecek kişiler olacaktır. Ayrıca buraya gömülen kimselerin günahlarının bağışlanması ve kurtuluşa ermesi gibi birtakım faziletlere ulaşacağına inanılır. Bu noktada Yahudilikteki ahiret inancı ve mesih anlayışı ile Kudüs'e gömülmek istemelerinin bağlantıları incelenmiştir. Müslümanlar da Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksa'nın mahşer yeri olduğuna dair hadisi nedeniyle öldükten sonra buraya defnedilmeye değer atfetmişlerdir. Nitekim Rahmet Kapısı Mezarlığında medfun bulunan sahabelerin mezarları da buraya verilen önemi göstermektedir. İnsanların Kudüs'te ölmek ve oraya gömülmek istenmeleri burasının yeniden dirilişte merkez olacağı, ayrıca sırat köprüsünün burada kurulacağı ve kabir hayatı süresince de birtakım nimetlere nail olunacağı anlayışlarına dayanmaktadır. Öte taraftan Yahudiler ile Müslümanlar arasında Kudüs'teki mezarlar üzerinde devam eden mücadeleler de konunun güncel yönünü oluşturmaktadır. Bu husustaki tartışmalar bir yandan Hz. İbrahim, Hz. Yakup ve Hz. Davud gibi ortak dini figürlerin kabirleri üzerinden yaşanırken diğer yandan Kudüs'te medfun bulunan Müslüman mezarlıklarının tahrifini içermektedir. Her iki durum da tartışmaların devam etmesinde etken konumdur. Bu itibarla konunun incelenmesi Müslümanların bilinçlenmesi gereken bir alanı oluşturmaktadır. Müslümanların bu konudaki tutumları araştırılmıştır. Ayrıca Yahudilerin Kudüs'e gömülmek istemelerinin birtakım dini sebepleri belirtilmekle beraber günümüzde İsrail'de mezarlıkların siyasi amaçlar için kullanıldığına da dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Josafat Vadisi, Kidron Vadisi, Zeytin Dağı, Rahmet Kapısı Mezarlığı.

7 . O T U R U M

İSLAM KAYNAKLARINDA KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ

AL- QUDS AND MASJID AL- AQSA IN ISLAMIC RESOURCES

القدس والمسجد الأقصى في المصادر الإسلامية

İsra Sûresi Özelinde Tefsir Literatüründe Kudüs ve Mescid-i Aksâ'ya Dair Düşünceler

Dr. Öğretim Üyesi İsa KANİK

Kırşehir - Türkiye
isa.kanik@ahievran.edu.tr
isakanik_77@hotmail.com

Özet

Kur'an-ı Kerim, zaman ve mekân mefhumlarından münezzeh olan Yüce Allah'ın bütün insanlığa gönderdiği evrensel mesajdır. İlahî bir kelim olması ve insan odaklı felsefesiyle kapsamlı bir konu çeşitliliğine sahip olan Kur'an, bazı süre ve âyetlerinde insanla ilgili zaman ve mekân unsurlarına da temas etmektedir. Kur'an'ın muhtevasına bakıldığında gerek Kâbe, Mekke, Medine, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksâ gibi mekânsal öğelere gerekse güneş, ay, yıldızlar, gece, gündüz, şehir-i Ramazan, asr ve duhâ gibi zamansal öğelere yer verildiği bilinmektedir. Muhakkak ki belirli zaman ve mekânları kayda değer kılan husus bunlar içerisinde meydana gelen olay ve hadiselerdir. Şu da var ki özellikle ahkam âyetlerinde ve kıssalar sadedinde zikredilen bu noktalarda Kur'an'ın asıl maksadı tarihi, kronolojik veya coğrafi açılardan muhataplarına detaylı bilgi aktarımında bulunmak değildir. Tefsirle ilgili İslami kaynaklara bakıldığında bir kısım tefsirlerde bu duruma dikkat edilerek Kur'an'ın aslı hedeflerine vurgu yapılırken diğer bir kısmında ise isrâiliyyât benzeri gereksiz ayrıntılarla konu maksadı dışına çıkıldığı gözlemlenmektedir. Dünya üzerinde Kudüs gibi bazı şehir ve mekanlar hem kutsal dinlerin hem de farklı kültür ve medeniyetlerin hayat bulduğu hususi faaliyet merkezleri durumuna gelmiştir. Çevresinin mübarek kılınması, miracın başlangıç noktasını oluşturması, Müslümanların ilk kiblesi olması, İsrâ ve Miraç hadiseleri açısından Kur'an'da kendisinden söz edilmesi bakımından Mescid-i Aksâ ve içerisinde bulunduğu Kudüs de Müslümanlar nezdinde büyük bir önem ve değere haizdir. İslâmî kaynaklar arasında mümtaz bir yer edinen tefsir eserleri, tarihe tanıklık eden müfessirlerin dönemin bilgi ve algısını kendi dünyaları perspektifinden yorumlayıp naklettikleri önemli kaynaklardır. Bu çalışmamızda Mescid-i Aksâ ve Kudüs konusunun İsrâ Sûresi özelinde İslami kaynaklar çerçevesinde başta Kur'an-ı Kerim ve onun farklı anlama biçimleri olan tefsir literatüründe nasıl ele alındığı, hangi şekilde anlaşıldığı ve değerlendirildiği ile ilgili konular etraflıca incelenmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda farklı rivayet ve dirayet tefsirleri ile çağdaş akademik araştırmalara müracaat edilerek birtakım temel ve tali kaynaklardan faydalanılacaktır. Bu vesileyle tefsir kaynaklarında mezkûr meseleye nasıl bakıldığı ortaya konularak geçmişten günümüze tarihi süreç içerisinde tefsir eserlerindeki düşünce ve değerlendirmeler ekseninde bir farklılık oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu şekilde İslam medeniyetine dair dini ve tarihi birikimin sahih bilgiler ile tespit edilerek ortaya konması amaçlanmaktadır. Bildiri/tebliğ özetimi burada sonlandırırken başta sayın başkan, editörya, sekreteryaya, düzenleme ve bilim kuruluna teşekkürlerimi arz ediyorum, "Uluslararası Kudüs ve Mescid-i Aksâ Sempozyumu" nun hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum.

Anahtar Kelimeler:

Tefsir, Kur'an, İsrâ Suresi, Mescid-i Aksâ, Kudüs.

Mescid-i Aksa İle İlgili Fıkhi Hükümler

Prof. Dr. Hüseyin Esen

İzmir - Türkiye
esen71@hotmail.com

Özet

Kudüs şehrinde bulunan Mescid-i Aksa, Yahudilik ve Hristiyanlıkta ki merkezi konumundan sonra Müslümanların önceki kiblesi olması, hakkında özel ayetler ve hadisler bulunması, İslam dünyasının merkezi bir konumunda bulunması, tarih boyunca her daim ilgi çekmesi ve gündemde olması gibi sebeplerle fıkıh ilminin ilgi alanına girmiştir. Namazın beş vakit olarak belirlenmesi, Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksa'ya gittiği İsra ve Miraç gecesinde olmuştur. Yine Hz. Peygamber'in, ibadet ve ziyaret amacıyla özel yolculuk yapılarak gidilebilecek üç mescid arasında üçüncü olarak Mescid-i Aksa'yı zikrettiği görülmektedir. Fıkıh kitaplarında farklı konular içinde Mescid-i Aksa ile ilgili hususları şu şekilde sıralayabiliriz: Mescid-i Aksa'da kılınan namazın sevabının –Mescid-i haram ve Mescid-i Nebi'den sonra- diğer yerlerde kılınandan daha çok olması, özellikle bayram namazının orada kılınması, kuşluk namazının orada cemaatle kılınması, orada tutulan orucun sevabının daha fazla olması, orada itikâfa girmenin fazileti, oraya yönelik özel adak yapıldığı zaman bu adağın başka yerde yerine getirilemeyeceği, orada Kur'an'ı baştan sona okumanın (hatim) müstehap sayılması, hac veya umre için o istikametten gelenlerin buradan ihrama girmesinin müstehap sayılması, orada işlenen hayır ve hasenatın sevabının katlanması ve günahların da aynı şekilde katlanıp katlanmayacağı, küçük veya büyük tuvalet ihtiyacını giderirken kişinin önünü veya arkasını oraya dönmesinin mekruh sayılması, oraya komşu olarak ikamet ve oraya hicret, Mescid -i Aksa ve çevresiyle ilgili bazı bidat ve hurafeler de (oraya harem denilip denilemeyeceği, muallak taşın veya çevredeki duvarlara ve taşlara el yüz sürme ve teberrükte bulunmak, muallak taşı etrafında tavaf yapmak, hac ibadetinin tamamlayıcı bir parçası gibi düşünerek hac sonrası belirli bir zamanda orayı ziyaret etmek vb.) fıkıh âlimlerinin dikkatini çekmiştir. Son dönemde bölgenin İslam hâkimiyetinden çıkıp Yahudi hâkimiyetine girmesi üzerine, buranın İslam toprağı olarak müdafaası ve geri alınmasına yönelik çabalar, mevcut şartlarda orayı ziyaret etmenin hükmü ve benzeri güncel konular dikkat çekmektedir. Mescid-i Aksa ile ilgili fıkhi hükümleri derleyip toplayan ve düzenli bir şekilde sunan müstakil çalışmalar da görülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Mescid-i Aksa, Fıkıh, Hüküm.

İşgal Altındaki Mescid-i Aksâ'yı Ziyaretin Hükümü

Doç Dr. Temel Kacır

Manisa - Türkiye
temel_kacir@hotmail.com

Özet

Kökleri tarihin derinliklerine uzanan ve yeryüzünün kadim şehirlerinden biri olan Kudüs, insanlığın ortak değerlerini temsil eden kutsal bir beldedir. Çevresinin mübarek kılındığı vahiy ile açıklanan Kudüs, yeryüzünde inşa edilen ikinci mâbedi başka bir ifadeyle Müslümanların ilk kiblesi olan; İsrâ ve Miraç mucizesine şahitlik eden Mescid-i Aksâ'yı içerisinde barındıran bir şehirdir. Hz. Peygamber'in, "Üç mescit için ibadet maksadıyla yolculuğa çıkılabilir: Mescid-i Haram, benim şu mescidim ve Mescid-i Aksâ" buyruğu dikkate alınarak İslâm tarihi boyunca gerçekleştirilen Mescid-i Aksâ ve Kudüs ziyaretleri, ilk dönemlerde tartışma konusu yapılmamış iken, son dönemlerde işgalci güçlerin elinde bulunması sebebiyle tartışılan bir konu haline gelmiş ve bu ziyaretin hükümü hususunda farklı fetvalar verilir olmuştur. Kudüs ve Mescid-i Aksâ ziyaretlerine yönelik verilen fetvalar incelendiğinde bunların üç başlık altında toplanabileceği görülmektedir. Bunlardan biri Kudüs ve Mescid-i Aksâ'ya yönelik ziyaretlerin mutlak olarak caiz olmadığı, diğeri mutlak olarak caiz olduğu yönündedir. Üçüncü görüşe göre ise Kudüs ve Mescid-i Aksâ ziyaretleri ancak bazı şartlarla caizdir. İctihada açık olan bu konuda daha ziyade maslahat ve kıyas delilinin kullanıldığı ve konunun fikhî boyutunun yanında siyasî, iktisadî ve sosyal yönlerinin de değerlendirilmeye tabi tutulduğu görülmektedir. Kudüs ve Mescid-i Aksâ'ya yapılacak ziyaretin işgalci İsrail hükümetinin meşruiyetine ve sürecin normalleştirilmesine sebep olacağı gibi gerekçeleri ileri sürenler, mefsetet yönüne dikkat çekerek bu ziyaretin caiz olamayacağı kanaatini paylaşmışlardır. Buna mukabil bu ziyaretin Müslüman Filistin halkının psikolojik, sosyolojik, siyasî ve iktisadî yönüyle desteklenmelerine vesile olacağı, Kudüs meselesini dünya kamuoyu önünde gündemde tutacağı ve Mescid-i Aksâ'nın ibadetle imar edileceği gibi gerekçeleri ileri sürenler ise bu ziyaretin menfaat yönünün ağır bastığını belirterek buna cevaz vermişlerdir. Menfaat ve mefsetet yönünü birlikte değerlendirenler ise bu ziyarete ancak belirli şartlar muvacehesinde cevaz vermişlerdir. Mezkûr fetvaların inceleneceği bu tebliğde, Hz. Peygamber'in "Mescid-i Aksâ'yı ziyaret edemiyorsanız (hiç olmazsa onu) karanlığa terk etmeyin" ifadeleri de dikkate alınarak, etrafı mübarek kılınan bu beldenin belirli şartlara riayet edilerek ihmal edilmemesinin gerekliliği temellendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Mescid-i Aksâ, Ziyaret.

Bazı Oryantalistlerin Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın Kudsiyetine Taalluk Eden Rivayetleri Mevzû Olarak Nitelemelerinin Arka Planı Üzerine

Prof. Dr. İbrahim Kutluay

İzmir - Türkiye
i_kutluay@yahoo.com

Özet

Hadis kaynaklarında Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ; ibadet amacıyla uzun yolculuk yapılabilecek mukaddes mekânlar olarak gösterilmiştir. Ancak bazı kaynaklarda, bunlara Filistin'deki Halil şehrini, Mescid-i Hayfı, Şiî kaynaklarda ise Kûfe Mescidi'ni de dâhil eden ya da Mescid-i Aksâ yerine bunları ikâme eden rivayetler de bulunmaktadır. Bundan dolayı I. Goldziher (ö. 1921), J. Fück (ö. 1974), G. E. von Grunebaum (ö. 1972), Shelomo Dov Goiten (ö. 1985) gibi oryantalistler, söz konusu farklı rivayetlerden hareketle “Üç mescid için binekler eğlerenir (ibadet için uzun yolculuk yapılabilir): (Mekke'deki) Kâbe, (Medine'deki) benim mescidim ve (Kudüs'teki) Mescid-i Aksâ” mealindeki müttefekun aleyh olan ve Sünen-i Erbaa'da da yer alan rivayetlerin mevzu olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre Abdullah b. Zübeyr'in (ö. 73/692) Mekke'yi ele geçirip Emevî hilafetine karşı hilafetini ilan etmesinden (64/683) sonra, İslâm dünyasının yarıya yakın kesiminde on yıl kadar halife olarak hüküm sürdüğünü, bu sırada Emevî hilafetini tanıyanların ise hac için Mekke'ye girmelerine izin verilmediğini ileri sürmüşlerdir. Nitekim dönemin Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervân'nın (685-705) komutanlarından Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî'nin 692 yılındaki Mekke kuşatması sırasında, Mekke'ye hâkim olan Abdullah b. Zübeyr tarafından kendisine ve askerlerine hac yapma izni verilmemiştir. Bundan dolayı Goldziher, Abdülmelik b. Mervân'ın kendisine bağlı Şam, Filistin ve Mısır gibi eyaletlerdeki Müslümanlara “alternatif bir hac mekânı olarak” Kudüs'ü teklif etmek için yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerin uydurulmasını teşvik ettiğini iddia etmiştir. Goldziher gibi oryantalistlerin Kütüb-i Sitte'de ve diğer pek çok kaynakta yer alıp sahih olan bu rivayeti Emevî hilafeti ile onu tanımayan Abdullah b. Zübeyr arasındaki siyasî rekabeti ve hilafet mücadelesini gerekçe gösterip uydurma diye niteleyerek Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın Müslümanlar nezdindeki kudsiyetinin temellerini sarsmayı hedeflediği ya da onun bu iddialarının Siyonist amaçlara hizmet ettiği görülmektedir. Bundan dolayı Kudüs ve Mescid-i Aksâ için uzun yolculuklar yapılabileceğine dair rivayetlere ilgili mezkûr oryantalistlerin mevzu şeklindeki nitelemelerinin siyasî yönünün olup olmadığı, tarihî arka planı, bu iddiaların ilk defa kimin tarafından ortaya atıldığı gibi hususlar tetkik ve tahlile muhtaçtır. Bu çalışmanın amacı, bazı oryantalistlerin Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın kudsiyetine taalluk eden rivayetleri mevzû olarak nitelemelerinin arka planını araştırmak, oryantalistlerin mezkûr iddialarının tarihini ve bunların Kudüs hakkındaki siyasî ihtilaflarla bağlantısını değerlendirmek ve görüşlerinin isabetli olup olmadığını tartışmaktır. Çalışmamız Mescid-i Aksâ ve Kudüs'e dair rivayetler ile sınırlıdır. Metot olarak bu husustaki oryantalistik literatür taranacak, kendi görüşleri tespit edilip değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler:

Hadis, Kudüs, Mescid-i Aksâ, Goldziher, Kutsiyet, Oryantalist.

خصائص الأقصى والقدس على البقاع المقدسة في كتب الحديث والتفسير

دكتور. نواف هايل تكرروري

Istanbul - Türkiye
Nawaf.takruri@gmail.com

الملخص

البحث في خصائص المسجد الأقصى المبارك لا يفهم منه تقديمه على المسجد الحرام والمسجد النبوي، كما لا يفهم من البحث في خصائص بيت المقدس تقديمها على مكة المكرمة والمدينة المنورة، وإنما للمسجد الأقصى بعض الخصوصيات التي تميز بها عن المسجدين، ولبيت المقدس خصوصيات تميزت بها عن المدينتين. وهذا البحث يتناول هذه الخصائص التي انفرد بها كل من المسجد الأقصى ومدينة القدس مراعاة لموقعهما وظروفهما بناء على نصوص الكتاب والسنة والوقائع التاريخية في التعامل معهما. وقد بدأ البحث بأربع مسائل تناولت فيها التعريف بالمسجد الأقصى، ومساحته، وسبب تسميته، وأسمائه، وحكم تسميته بالحرم، ثم عرفت بالمدينة المقدسة، وموقعها، وحدودها، وأسمائها، ثم مطلبين رئيسيين: تحدثت في المطلب الأول عن عشر خصائص انفرد بها المسجد الأقصى عن المسجدين الحرام والنبوي، وفي المطلب الثاني عن تسع خصائص انفرد بها بيت المقدس عن المدينتين مكة المكرمة والمدينة المنورة، ثم ختمت البحث بأهم النتائج التي توصلت إليها.

8 . O T U R U M

GÜNÜMÜZDE KUDÜS VE MESCİD-İ AKSÂ

AL- QUDS AND AL-MASJID AL- AQSA TODAY

القدس والمسجد الأقصى اليوم

Legal Implications of UNESCO Resolutions on al-Quds

Assistant Professor Mohammed R. M. ELSHOBAKE

Malaysia
mshobake@iium.edu.my

Abstract

Al-Quds has a great religious status, in addition to its historical status through the ages, and its civilizational and cultural status. The legal status of al-Quds has been the subject of legal debate since the United Nations General Assembly issued Partition Resolution No. (181) of 1947, which considered the city of al-Quds to be a separate entity subject to an international system administered by the United Nations through the trusteeship Council. Since then, many international resolutions related to the city of al-Quds have been issued, and this holy city has been subjected to multiple forms of grave aggression in violation of the rules of international law by the Israeli occupation from 1948 until the present day. The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO) issued a number of resolutions related to al-Quds and its holy places. The decisions focused on of the city of al-Quds, cancelling what Israel changed there, and preserving cultural property, holy places, and educational aspects. Following the inductive and analytical approaches, this research paper aims to clarify the decisions of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) related to al-Quds, in addition to explaining the legal implications of those decisions. The benefit of this paper is to highlight the legal status of the city of alQuds and its holy places, and to come up with recommendations that contribute to preserving the religious and cultural heritage of the city of al-Quds.

Keywords:

Al-Quds, UN, UNESCO, Resolutions, Legal implications.

Memlûkler Döneminde Kudüs ve İdaresi

Doç. Dr. Burak Gani Erol

Rize - Türkiye
burak-gani@hotmail.com

Özet

1250 senesinde Şecerüddür idaresinde Mısır'da devletlerini kuran Memlûk emirleri, 1260 senesinde Moğollara karşı kazandıkları Ayn-ı Câlût zaferinin ardından, Sultan ez-Zâhir Baybars döneminde Bağdat Abbasi halifeliğini de Mısır'da tekrar ihya ederek dinî, siyasî ve askerî bakımlardan hem Müslümanların şer'i olarak hamisi olmuşlardır. Kudüs, Memlûkler döneminde siyasî ve askerî olarak ön plana çıkmasa da şehre dinî bakımdan ziyadesiyle ihtimam gösterilmiş ve gerçekleştirilen bayındırlık faaliyetleri ile yeniden imar edilmiştir. Memlûkler, günümüzde Suriye, Ürdün, Lübnan, Flistin ve Anadolu'nun bir kısmına tekabül eden ve Biladü's-Şâm olarak isimlendirilen toprakları, Eyyübîlerden tevarüs ettikleri şekilde nâiblikler vasıtasıyla idare etmişlerdir. Kudüs idarî olarak Memlûklerin ilk döneminde doğrudan merkezden atanan nâibler tarafından değil, Dımaşk'a bağlı olarak buranın nâiblerinin atadığı valiler tarafından yönetilmiştir. Şehrin ne zaman müstakil bir niyâbet haline geldiğine dair ise kaynaklarda görüş birliği yoktur. İbn Hacer ve Kalkaşendî sarîh bir şekilde 777/1375 senesinde Kudüs'ün niyâbet statüsü kazandığını, öncesinde bir vilayet olduğunu naklederler. Diğer taraftan Makrîzî ise 796/1393 senesini işaret ederken, İbn Tagrîberdî ise 709/1309 senesini niyâbetin başlangıcı olarak belirtir. Memlûkler sayesinde Orta Doğu'da sağlanan huzur ve sükûn neticesinde Kudüs'e olan ilgi de artmış, Müslümanlar bu kutsal şehri görmek, dinî yapıları ziyaret edip oralarda ibadet etmek, şehrin ruhunu teneffüs etmek maksadıyla uzak diyarlardan gelmeye başlamışlardır. Bu maksatla Memlûk sultan ve emirleri ziyaretçiler için konaklama imkânları sağlamaya gayret etmişler, medreseler, ribâtlar, hanlar, hankâhlar inşa ettirmişler, suyolları açarak, hamamlar ve sebiller yaptırarak hem şehir halkının ve ilim erbabının hem de ziyaretçilerin gündelik hayatlarını kolaylaştırıcı tedbirler almışlardır. Memlûk sultanlarının şehirdeki dinî yapıların muhafazasına yönelik ilgi ve çabaları da devletin yıkılışına kadar devam etmiştir. Bu yapıların başında da şüphesiz Mescidü'l-Aksa ve Kubbetü's-Sahre gelmekteydi. Sultan elMansûr Kalavun el-Elfi, el-Mansûr Hüsâmüddîn Laçin, en-Nâsır Muhammed b. Kalavun, el-Eşref Şaban, ez-Zâhir Berkuk, ez-Zâhir Çakmak, el-Melikü'l-Eşref İnal, dönemlerinde bu iki yapıya çeşitli onarımlarda bulunulmuş, tezyinatlar yapılmıştır. Kudüs'te Memlûkler Devleti'nin son bulduğu 1517 tarihine kadar Müslüman, Yahudi ve Hristiyanlar arasında bir sorun çıkmamasına özen gösterilmiş, ortaya çıkan anlaşmazlıklarda devletin otoritesi sayesinde adaletli bir şekilde çözümlenmiştir. Çalışmamızda Kudüs'ün müstakil bir niyâbet haline gelmesi ele alınacak ve de Memlûkler döneminde yukarıda sadece bazılarının isimleri zikredilen Memlûk sultanlarının Mescidü'l -Aksa ve Kubbetü's-Sahre başta olmak üzere hususiyetle dinî mekânlara dair termim ve inşa faaliyetlerinden bahsedilerek şehir ticarî, iktisadî, demografik bakımlardan tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Memlûkler, Mescid-i Aksa.

Public Diplomacy Of Indonesia Towards Al Quds And Masjid Al Aqsa In Keeping World Peace

Prof. Dr. Amany Lubis

Dr. Masyrofah
Indonesia
amany.lubis@uinjkt.ac.id
masyrofah@uinjkt.ac.id

Abstract

Al-Quds and Masjid al-Aqsa are the first qibla of Muslims and the third holiest site after the Masjid al-Haram in Mecca and Masjid Nabawi in Medina. However, the existence of Al-Quds and Masjid Al-Aqsa in East Jerusalem is still under Israeli occupation. Based on UN Resolution No. 271 of September 15, 1969, which states that any act of destroying or polluting holy places, religious buildings, and sites in Jerusalem is an act that endangers international peace and security. The OIC strongly condemns the Israeli attack on Al-Quds and Masjid Al-Aqsa in 2021, this was stated in the Resolution of the Extraordinary Meeting of the OIC Executive Committee at the Foreign Ministerial Level via Virtual on May 16, 2021, which discussed Al-Quds in East Jerusalem. Indonesia consistently supports all forms of the Palestinian people's struggle, referring to UNSC Resolution No. 338 (1973) states the unconditional return of all Arab territories occupied by Israel and the recognition of the legitimate rights of the Palestinian people to establish a state on their homeland with Al-Quds in East Jerusalem as its capital as the principle of "land for peace". According to Galtung, there is two peace; Positive peace is true peace based on justice, equality, and equality between the rulers and the people as well as among the people. Negative peace, a peace that occurs only in the form of eliminating war and violence, the reality is that suffering and injustice are still felt by the people. Supporting the struggle of the Palestinian people means saving Al-Quds and Masjid Al-Aqsa. Jerusalem is a city of peace and the center of world safety because it is a holy place for three religions, namely Islam, Judaism, and Christianity. Historically and religiously, Jerusalem is a holy city for three monotheistic religions. Indonesian public diplomacy plays a major role in the Palestinian issue, namely the involvement and attitudes of the public such as NU and Muhammadiyah have a great influence in raising funds and distributing them so that they are very beneficial for the Palestinian people. NGOs such as ACT and KNRP also contributed to collecting and distributing humanitarian funds for Palestine. This is where the important role of community organizations and NGOs synergize with the government in humanitarian diplomacy for Palestine. This proves that Indonesia has an active role in protecting human rights for the Palestinian people and safeguarding Al-Quds and Masjid Al-Aqsa for world peace.

Keywords:

Al Quds Palestine, Peace, Indonesia.

Kudüs Ve Çevresinde Yeni Dini Hareketler

Doç. Dr. Şevket Özcan

Kırıkkale - Türkiye
ozcan.sevket06@gmail.com

Özet

G eçmişten günümüze pek çok tartışmanın odağında yer alan Kudüs, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinleri için büyük önem taşır. Bu dinlerin tarih, inanç, ibadet ve eskatoloji yönüyle kutsallık özelliğine sahiptir. Dolayısıyla bütün boyutlarıyla Kudüs'ü anlamak için dinlerin Kudüs'e bakışımı ortaya koymak son derece önem arz eder. Bununla beraber Kudüs'ün güncel durumunu analiz etmek öncelikle bu coğrafyanın dini ve kültürel mozağini ortaya koymayı gerektirir. Çünkü Kudüs ve çevresi söz konusu edildiğinde Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dışında herhangi bir dinin veya dini hareketin varlığından çok fazla bahsedilmemektedir. Buna karşılık bütün dünyada önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen 1950'den sonra özellikle ileri düzeyde sanayileşmiş Batılı toplumlarda birçok dini hareketin ve oluşumun ortaya çıktığı ve kısa sürede yaygınlık kazanarak küresel bir olgu haline dönüştüğü dikkate alındığında Kudüs ve çevresinin bundan uzak kaldığı düşünülemez. Buna istinaden İsrail Devleti'nin nüfusu üzerinde yapılan araştırmalara bakıldığında Yahudi karakterli olup olmadığına bakılmaksızın yeni dini hareketlerin 20. Yüzyılın çeyreğinin sonlarından itibaren kayda değer şekilde görünür olduğu ifade edilebilir. Nitekim bu süreçte dünya ölçeğinde etkin olan New Age, Hara Krişna, Scientology, Emin, Teosofi, Antroposofi, Yehova Şahitleri, Kabbalah Centre ve Lev Tahor gibi pek çok yeni dini hareketin Kudüs ve çevresinde özellikle İsrail vatandaşlarında karşılık bulduğu gözlemlenir. Öyle ki New Age festivallerinde her yıl elli bin üzerinde katılımcının bulunması bu tarz akımlara yönelik teveccühün boyutlarını gözler önüne serer. Kimi zaman bu tür hareketlerin geleneksel Yahudi kültürüne muhalif bir yapı arz ederken kimi zaman iç içe geçtiği durumlar da söz konusu olabilir. Bu çalışmada özellikle İsrail vatandaşlarına etkileri bağlamında Kudüs ve çevresinde varlık ve etkinlik gösteren yeni dini hareketlerin neler olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Bunun için öncelikle ele alınan yeni dini hareketin genel özellikleri tanıtarak ardından Yahudi kültürü içerisinde ne şekilde tezahür ettiği ve etkileşime geçtiği ortaya konmaya gayret edilecektir. Böylelikle Kudüs ve çevresinde etkin olan yeni dini hareketlerin panoraması sunularak Kudüs'ün güncel durumunu görmeye katkı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Yeni Dini Hareketler, New Age, Emin, Hare Krişna.

Kudüs Odaklı Sosyal Medya Paylaşımlarında Şehir İmajı (Youtube Videoları Örneği)

Prof. Dr. Yusuf Yurdigül

Erzurum - Türkiye
yuisufyurdagul@hotmail.com

Özet

Şehir imajı konusu sosyal bilimlerdeki pek çok disiplinin ilgi alanına girmektedir. Turizm ve iletişim alanlarının ortak çalışma mecralarından biri olan bu konu ekonomik, tarihi, politik ve kültürel açılarından diğer bilim dallarına ilişkin literatürü de ilgilendirmektedir. Özellikle sosyal medya içerikleri şehirlerin tanıtımı için önem arz etmektedir. Konvansiyonel medyada tanıtım filmleri, haberler ya da özel program türlerinde yer alan şehirler yeni medya da çeşitli içerik formatlarında temsil edilmektedir. Şehirler yoğunluklu olarak bölgesel özelliklere ilişkin imajlara sahiptirler. Medyadaki şehir sunumları da genellikle bu yerleşik imajlara göre gerçekleşmektedir. Asya'nın mistisizmi, Amerika'nın modernliği, Afrika'nın makûs kaderi, Avrupa'nın göreceli medeniyeti ve kadim Orta Doğu bu coğrafyalardaki şehirlerin imajları açısından belirleyici olmuştur. Beyrut, İstanbul, Kahire, Moskova, Roma ve Kudüs gibi şehirlerin küresel imajları daha çok gazete, televizyon, sinema ve radyo gibi konvansiyonel medyadaki sunumlardan oluşmuştur. Ancak günümüzde bilinirlik açısından küresel düzeyde söz sahibi olan şehirlerin imajı daha çok sosyal medyada kurulmaktadır. Bazı şehirler hem geleneksel anlatılar hem de iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklarla oluşturulan algılar bağlamında kurulan imajlara sahiptirler. Bu şehirlerden biri de Kudüs'tür. Geleneksel medyada oryantalist bakış açısına uyum bir şehir imajına sahip olan Kudüs, bağımsız sosyal medya kanallarının artmasıyla birlikte alternatif bakış açılarına kavuşmuştur. Tek bir kanaldan gönderilen veri akışıyla şimdye kadar sorunlu bir yere tekabül eden Kudüs şehir imajı günümüzde sosyal medyadaki sınırsız ve bağımsız sayılabilecek paylaşımlarla bu tekdüze dayatmadan kurtulmuş görünmektedir. Geleneksel medyada daha çok dini içerikli bir anlatıyla kurulan Kudüs'ün şehir imajı sosyal medyada nasıldır? Genel olarak bu problem üzere bir yol belirleyen çalışmanın merkezinde Kudüs şehri ve imajı yer almaktadır. Çalışmanın amacı ise şehir imajının sosyal medyada hangi bağlamlar üzerine oluştuğunu ortaya koymaktır. Bu amaçla Kudüs, şehir imajı, sosyal medya ve YouTube gibi konular doğrultusunda bir kavramsal çerçeve belirlenmektedir. Literatür taraması yöntemiyle belirlenen kavramsal çerçeveye ilişkin verilerin analizi ise YouTube sosyal platformunda paylaşılan videoların çözümlenmesiyle mümkün olmaktadır. Amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenen videolara içerik analizi uygulanmaktadır. Langer'in (2000) şehir imajı stratejileri yaklaşımındaki temel karakteristikler ise çalışmaya model olarak rehberlik etmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Şehir İmajı, sosyal medya.

9 . O T U R U M

KUDÜS'TE SOSYAL HAYAT

SOCIAL LIFE IN AL- QUDS

الحياة الاجتماعية في القدس

İşgale Rağmen Ayakta: Kudüslü Müslüman Gençlerin Girişimcilik Yönelişleri

Doç. Dr. Burak Erkut

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
burak.erkut@baucyprus.edu.tr

Özet

İslam İşbirliği Teşkilatı, Kudüs'teki Müslümanlara destek olabilmeyi amaçlayan yollarını araştırdığı bir çalışmada, özellikle işsizlik konusunda Kudüslü Müslümanların herhangi bir yardımdan yoksun olduklarını belirtmektedir. Her ne kadar Kudüs'de işsizlik oranları düşük olsa da, özellikle gençlerin iş yaşamına katılımı oldukça düşüktür ve bu noktada özellikle genç işsizliği dikkat çekmektedir. Gençlerin girişimcilik aracılığıyla ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları, özellikle iktisadi, sosyal ve siyasi zorluklarla karşı karşıya kalan toplumlar açısından elzemdir. İsrail işgali altındaki Kudüs'de Müslüman toplum bu ve benzeri pek çok zorlukla karşı karşıyadır. İşte tebliğimizin çıkış noktası Kudüs'deki Müslüman gençleri daha yakından anlamaktır. Kudüs'deki Müslüman gençlerin İsrail işgali karşısındaki dik duruşları, her anlamda bir bağımsızlık savaşı yürütmeleri ışığında girişimcilik yönelişleri analiz edilecektir. Bu amaçla, Kudüslü Müslüman gençlerle bir anket çalışması yapılmıştır. Anketin sonuçları lojistik regresyon analizi ışığında değerlendirilmiş, Kudüslü Müslüman gençlerin özellikle etraflarındaki sosyal sorunlara duyarlı ve sosyal girişimciliğe yönelen bir noktada oldukları, bununla birlikte, normal koşullarda girişimciliği destekleyen kurumsal altyapıdan hiçbir şekilde yararlanamadıkları tespit edilmiştir. Sonuçlar, şu sebeplerden dolayı önemlidir: Her şeyden önce, çalışma İslam İşbirliği Teşkilatı'nın da öngördüğü dezavantajlı gruplardan biri olan Kudüslü Müslüman gençlere yönelik bir iş kazandırma açılımına destek olmak amacıyla ampirik bir veri ortaya koyar. Bu noktada ankete katılan gençlerin her ne kadar girişimcilik yönelimleri olsa da bunun yetenek kazandırma ve bunu işletme altyapısıyla destekleme bakımından açıkları olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, işgalin dayattığı koşullara rağmen ayakta durmaya gayret eden Kudüslü Müslümanlara destek olmak adına Müslüman alemini duygusal-slogansal bir temelden rasyonel-ekonomik bir temele çekerek Kudüslü Müslümanlara ne şekilde destek olunabileceği yönünde implikasyonlar tespit edilmiştir. Son olarak, çalışma alanında ilktir. Özellikle girişimcilik ve inovasyon literatürü, İsrail'in girişimcilik eko sistemini öven bir yapıda olmakla birlikte, İsrail işgali altındaki Kudüs'ün Müslüman nüfusunun karşılaştığı zorluklara ve özellikle oradaki girişimci potansiyeli yüksek gençlerin girişimcilik faaliyetlerini gerçekleştirmelerinin önündeki engellere dikkat çeken çalışma yok denecek kadar azdır. Bu noktada çalışma Kudüs'deki Müslümanların bağımsızlık direnişini slogansal bir çerçevenin ötesine taşıyarak somut bir etki alanı ve destek olunabilecek somut bir faaliyet alanını ortaya koymaktadır. Kudüslü Müslüman gençlerin günümüzdeki durumunu, perspektifini, yönelimlerini ve yaklaşımlarını anlamak, bunun bir ilk adımıdır.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Kudüslü Müslümanlar, Girişimcilik, Girişimcilik Yönelişleri.

Türk Akademik Organizasyonların ve Kurumların Filistin ve Kudüs'e Hizmetteki Rolü

Dr. Öğretim Üyesi Tuba Hacer KORKMAZ

İstanbul - Türkiye
thkorkmaz@fsm.edu.tr

Özet

Bütün semavî menşei medeniyetlerce kutsal sayılan ancak siyasi çekişmelerin odağında olma özelliğini neredeyse hiç kaybetmeyen Kudüs daima Müslümanların en itina gösterdiği üç arzdan birisi olmuştur. Türklerin İslam'ı kabul etmesiyle Kudüs ve civarı mukaddes mekan olarak gönüllerde taht kurmuş, önce Selçuklu sonra Osmanlı yönetimleri ilk kiblegâha ve peygamberler diyarına hizmet etmeyi hatta bu hizmetin sistematik ve kesintisiz bir şekilde devam etmesi için özel vakıflar kurmuşlardır. Bölge h. V/XI. yüzyıldan itibaren Türk devletlerinin yönetimine girmiş, ancak zaman zaman farklı yönetimlerin eline geçmiş olsa da hizmet bilinci geçmişten bugüne sekteye uğramamıştır. Uzun yıllardan beri süregelen işgalle mücadele eden bu mübarek arza ve ehline karşı maddi ve manevi destek sunma konusunda vicdanen kendini sorumlu hisseden Türkiye, geçmişten bugüne onlarca vakıf, dernek ve diğer kurumları ile insani yardım konusunda oldukça hassas davranmış ve bu yardımlarda çeşitlilik sunmak için gayret sarf etmiştir. Gıda, barınma, eğitim, sağlık, iş alanları gibi farklı konularda hizmetler sunarak Kudüs ve halkının yanında olmayı kendine şiar edinmiş Türkiye'nin, özel ve kamu kurumları aracılığıyla gerçekleştirmeye çalıştığı gayelerden birisi ise, mübarek topraklara seyahat etmeyi rutin haline getirerek Türk halkının Kudüs bilincini perçinlemek ve Kudüs ahalisine Türk halkının onların yanında olduğunu göstermeye çalışarak manevi destekçileri olmaktır. Geniş bir yelpazede seyreden hizmet alanlarına akademik mecra da özellikle son yıllarda eklenmiş olup, Kudüs'e, halkına ve bulunduğu coğrafyaya yönelik akademik çalışmalar icra eden ve etmeyi hedefleyen kurum ve organizasyon sayısında ciddi bir artış mülhaza edilmektedir. Üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları bünyesinde açılan enstitüler, araştırma merkezleri, yazılan tezler, düzenlenen sempozyumlar, çalıştaylar, paneller, sosyal medyada yürütülen akademik oluşumlar aracılığıyla Kudüs, Filistin ve Orta Doğu özelinde uluslararası ve ulusal akademik faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Genel olarak bu faaliyetler söz konusu coğrafyanın tarihi, kültürel, politik, dini ve diğer yönlerine odaklanarak bölgenin çeşitli yönlerden tanınırlık düzeyini arttırmaktadır. Ayrıca Türkiye'de son yıllarda artan ve çeşitlenen akademik faaliyetlerin halihazırda yaşanan işgallerin insan hakları bağlamında illegaliği konusunun akademik düzlemde de gündem edilmesinde etkili ve hatta öncü olduğu görülmektedir. Elimizdeki tebliğ söz konusu Türk akademi alanının konu ile ilgili önemli adımlarını yazılı bir metinde derleyerek, icra edilen faaliyetlerin Kudüs ve Filistin'e hizmet sadedinde rol ve etkilerini ele almayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Filistin, Türk Akademisi, Organizasyon, Kurum.

Kutsala Yolculuk: Genç Kuşakları Kudüs'e Hazırlamak (İnanç Turizmi Ve Din Eğitimi İlişkisine Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım)

Doç. Dr. Ali FİDAN

Trabzon - Türkiye
alifidan@trabzon.edu.tr

Dr. Öğretim Üyesi Osman TAŞKIN

Trabzon - Türkiye
osman.taskin@kilis.edu.tr

Özet

Son yıllarda toplumsal eğitime verilen önemin artmasıyla formal öğrenme dışında meydana gelen informal öğrenme ortamları önem kazanmıştır. Dinî perspektiften de kutsal şehirleri, ibadethaneleri ve mekânları ziyaret etmek informal öğrenme kapsamına girmektedir. Bu sayede bireylerin kutsal ve kutsal olana yönelik tasavvurları gelişmekte, yaparak ve yaşayarak öğrenmekte, aktif öğrenmeyi gerçekleştirmekte ve bizzat deyim yerindeyse kutsalı tecrübe etmesi sağlanmaktadır. Ayrıca kutsal şehirleri gezen bireyler; güdüleyici eğitim ortamıyla öğrenmeyi daha sağlıklı gerçekleştirmekte, geçmiş ile gelecek arasında köprü kurmakta, yaşam boyu öğrenmeye dâhil olmakta, kültürler arası anlayışa dayalı bir ahlak geliştirmekte ve bilinçli bir tarih şuuru oluşturabilmektedir. Bir turizm çeşidi olan inanç turizmi, Mekke, Medine ve Kudüs gibi kutsal şehirleri insanların inançlarını sergileme amacıyla ziyaret etmeleriyle başlamıştır. İnsanların sürekli ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına, dini inançlarını pekiştirmek ve inanç merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilere inanç turizmi denilmektedir. İnanç turizmi çekicilikleri kimi zaman entelektüel ve kültürel motivasyonlarla ziyaret edilebilse de bu alanları ziyaret etme sebebinin genel olarak din-inanç motivasyonu çerçevesinde şekillenmesi, bu çekicilikleri odak alan turistik faaliyetlerin inanç turizmi kapsamında değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Din-inanç amaçlı seyahatler özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde büyük gelişmeler göstermiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda din-inanç amaçlı turizmde büyük gelişmeler yaşanmıştır. İşte bu çalışmada, Türk toplumunun geleceğini temsil edecek olan genç kuşaklarına; gezi yapmanın, mekânsal ziyaretin, şehir ve kutsal yerleri görmenin ne kadar önemli olduğu vurgulanacaktır. İnterdisipliner bir bakış açısıyla da Kudüs şehrine Türkiye'den yapılacak olan ziyaretlerin; inanç turizmi, din eğitimi ve sosyokültürel açımları ele alınacaktır. Nihayetinde ise özelde Türk gençleri genelde ise Türk toplumunda "İslam'ın yeryüzündeki bir mührü olan Kudüs şehri"ne olan duyarlılığın artırılması için inanç turizmi, eğitim ve toplumsal boyutlarıyla yapılması gerekenler sunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Din Eğitimi, İnanç Turizmi, Kuşaklar, Kudüs.

Uluslararası Güçlerin Nüfuz Enstrümanı Olarak Kudüs

Dr. Öğretim Üyesi Nurcan Yurdakul

Ankara - Türkiye
nozkaplan@hotmail.com

Özet

Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın başlattığı isyana uluslararası alanda meşruiyet bulma çabası bölgeyi uluslararası güçlerin nüfuzuna açmasının başlangıcını temsil eder. Kavalalının meşruiyet arayışı Fransa ve Rusya başta olmak üzere tüm diğer Hristiyan ülkelerin bu mukaddes şehirde yeni Haçlılar olarak kendilerine yer açma rekabetini başlatır. Ortodoks Rumlar'a verdiği desteğin İngiltere tarafından çalındığını ve Yunanistan'ın İngiliz nüfuzuna girdiğini gören Rusya Rumlar'a ve Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne olan küskünlüğünü ilgisini Arap Ortodokslara yönelterek telafi etme yoluna girer. İngilizlerin Yahudileri kendine bir nüfuz zemini olarak kullanmaya başlaması Yahudi lobisinin çabalarından değil İngiliz dış politika önceliklerinden kaynaklanır. Böylece Kudüs mukaddes emellerin gölgesinde aslında Doğu Akdeniz'de siyasi nüfuz yarışının merkezi haline gelir. 19. Yüzyılın ikinci çeyreğinde başlayan bu rekabetin kazananı 20. yüzyılda buraya bir devlet yerleştiren uluslararası Siyonist camia olur.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, Osmanlı İmparatorluğu, Rusya, İngiltere.

İnanç Turizmi Açısından Kudüs'e Yönelik Düzenlenen Ziyaretler

Dr. Erkan AYDIN

İstanbul - TÜRKİYE
aydin@wittour.com

Özet

Kudüs dünyanın gözbebeği, kutsallığın başkentidir.

Kur'an-ı Kerim'de, Kudüs topraklarının faziletine dair birçok âyet bulunmaktadır. Bu âyetlerden beş tanesi Kudüs topraklarının bereketli kıldığını ifade ederken, biri de bu toprakları "el-Arzu'l-Mukaddese" olarak nitelendirir. Müslümanların ilk kiblesi olması, Kudüs'ün peygamberlik yurdu olması, Mescid-i Harâm'dan sonra yeryüzünde inşa edilen ikinci mescid olması ve en önemlisi Mi'racın konağı olması Kudüs'ün Müslümanlar nazarındaki önemini artırmaktadır. Dolayısıyla Kudüs, her yıl dünyanın dört bir yandan gelen binlerce Müslümanın ziyaretine uğramaktadır. Bugün hala Mescid-i Aksâ'dan yükselen Kur'an sesleri, Mescid-i Aksâ'nın ve Kudüs'ün Müslümanlar için vazgeçilmez olduğunu bütün dünyaya haykırır.

Kudüs, Hristiyanlar açısından da son derece önemlidir. Hz. İsa (as), Hz. Meryem'e Kudüs'te müjdelenmiştir. Peygamberliğinin son 3 gününü Kudüs'te geçirmiş, özellikle Hz. İsa'nın son 3 günü Kudüs'te çeşitli kiliselerde resmedilmiştir.

Hristiyan inancına göre; Hz. İsa'nın Romalı askerler tarafından yakalanıp çarmıha gerilmesi ve yeniden dirilip Allah'ın katına yükselmesi Kudüs'te gerçekleşmiştir. Hz. İsa'nın Roma askerleri tarafından yakalanıp, yargılanıp, idama mahkûm edilmesinden, çarmıha gerildiği Kafatası kayasına kadar (Golgota) 14 duraktan oluşan "Via Dolorosa" "Çile/Elem Yolu"nun da burada bulunması sebebiyle, Hristiyanlar hacı olabilmek için dünyanın her tarafından Kudüs'e akın akın gelmektedirler.

Şehrin Yahudiler için kutsallığı Süleyman mâbedinden, mâbedin kutsallığı kutsallar kutsalı bölümünden (Kutsü'l-Akdes), bu bölümün kutsiyet kazanması da Ahit Sandığı'ndan kaynaklanmaktadır. Ahit sandığının içinde (Tabut) Tevrat'ın sayfaları yazılı malzeme, Hz. Musa ile kardeşi Hârûn'dan kalan elbise, asa, sancak gibi bir kısım eşya bulunuyordu.

Kudüs insanlık tarihiyle yaşıt, kutsal bir şehirdir. Kudüs denince akla isimler, dinler, medeniyetler ve kültürler gelir. Bu yönüyle Kudüs insanlığın ortak mirasıdır. Tarihi serüveni boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapması dolayısıyla da Kudüs'ün tarihi, bir medeniyetler tarihidir. Bünyesinde barındırdığı medeniyet mensuplarının her biri Kudüs'e farklı isimler vermişlerdir.

Müslümanlar için Kudüs, Yahudiler için Yerusâlim, Hristiyanlar içinse Jerusalem'dir. Kudüs'ün ismi gibi, tarihi de tek değildir. Her dinin mensubu, Kudüs'ü kendi bakış açısıyla anlatır.

Anahtar Kelimeler:

Kudüs, İnanç, Turizm, Müslüman, Hristiyan, Yahudi

Jerusalem is the pupil of the world, Jerusalem is the capital of sanctity